



Eén Wereld

Jaargang 46, nr 2 - Najaar 2021 - Prijs €6,95

**6 november online
najaarsbijeenkomst**

Colofon

Het blad Eén Wereld verschijnt twee keer per jaar (voorjaar en najaar) en is een uitgave van de Wereld Federalisten Beweging Nederland (WFBN).

Iedere Aardbewoner heeft recht op welzijn en welvaart. De WFBN, in 1948 opgericht, streeft naar een duurzame en democratische wereldrechtsorde, met respect voor de rechten van de mens. Zij benadrukt door middel van het vragen van aandacht voor wereldwijde problemen de noodzaak tot internationale samenwerking en versterking van de Verenigde Naties op federale basis.

De WFBN is verbonden met de Citoyens du Monde en aangesloten bij de World Federalist Movement.

Kantooradres: Laan van Nieuw Oost-Indië 252
2593 CD Den Haag, telefoon: 070-3478196

Raad van Advies:
dr. B. Azizi, prof. dr. Th. van Boven, dr. W.F. van Eekelen,
dr. E.L. Figee, Jan P. Juffermans, mr. dr. L.E.M. Klinkers,
prof. dr. J.P. Pronk.

Bestuur: bestuur@wfbn.nl
Voorzitter: Frans Micklinghoff, 070 5114215
Vicevoorzitter: Ton Macel, 070 3585481
Secretaris: Carel Tielenburg 06 38292306
Penningmeester: Emile van Essen, 06 19252628
Internationaal secretaris: Marjolijn Snippe, 0321 848782
Bestuursleden: Frans Vermeulen, Davy Foss.

Eindredactie Eén Wereld:
Frans Micklinghoff en Marjolijn Snippe,
met dank aan
Rob Moerbeek en Frans Vermeulen.
Deadlines voor inzending kopij (redactie@wfbn.nl)
Voorjaarseditie 2022: 15 februari 2022
Najaarseditie 2022: 15 augustus 2022

WFBN-lidmaatschap: €25,- per jaar.

Bank: Wereld Federalisten Beweging Nederland
IBAN: NL73INGB0000009764 en BIC: INGBNL2A

Kamer van Koophandel Amsterdam:
V 530085 ISSN 1871-2754



Inhoud

Colofon	2
Voorwoord	3
Aanmelden najaarsbijeenkomst	3
Congres WFM	4
Afghanistan	5
Wereldburgerschap	7
Vernieuwde democratie	8
WFBN-wervingsfolder	10
Eén-staat-oplossing	12
Nederlandse voetafdruk	13
Definitie ecocide	15
CO2-compensatie	17
Twee wolven (Esperanto)	19
Na corona	20
Omnilateralisme	22
Oproep!	23
Boeken: Polanyi, Zwier, en Van Mierlo	24
Rectificatie	27
Klimaatcrisis, vaccinaties, Ongekend Onrecht	29
Verbinding	31

De Stichting Steunfonds voor en van de WFBN is een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Voor giften of legaten aan de WFBN in het kader van de ANBI kunt u contact opnemen met het secretariaat van de WFBN.

Foto voorpagina: Eberhard Grossgasteiger op *Unsplash*.

Bijdragen graag in digitale vorm aanleveren, bij voorkeur vergezeld van passende illustraties. Als de redactie ingrijpende wijzigingen of bekortingen van artikelen noodzakelijk acht, geschiedt dit in overleg met de auteur. Over weigering tot publicatie van ingezonden bijdragen wordt niet gecorrespondeerd. Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. Auteursrecht blijft berusten bij de auteurs.

Voorwoord van de voorzitter



We zitten midden in een bijzondere periode. Misschien hebben we nog veel meer bijzondere momenten voor de boeg. Maar zit je er midden in, dan zie je soms niet dat je getuige bent van een fundamentele omslag in de wereldgeschiedenis. De geschiedschrijvers over een halve of hele eeuw zullen pas dan de balans écht kunnen opmaken en kunnen vaststellen of de periode van het over de wereld dwalend coronavirus in de jaren 2019 tot 2023 (?) in het rijtje mag van de Cubacrisis en de val van het IJzeren Gordijn. Op zijn vroegst over een tiental jaren kunnen we vaststellen of er toen, in de jaren 2021 en 2022 een echte omslag plaatsvond.

Zeker is dat de WfBN moet inspelen op veranderende omstandigheden, gewoontes en belangrijke uitspraken die onze maatschappij en ons persoonlijk direct treffen.

Normaal hebben we een Algemene Ledenvergadering in het voorjaar op een plek in het centraal in dit land gelegen Utrecht. Maar Corona sloeg toe en na de afkondiging van de *lockdown* op 16 maart 2020 moesten we overgaan op een zoom-ALV. Eveneens in 2021 moesten we per zoomverbinding voldoen aan de wettelijk aan iedere vereniging opgelegde taak om een (financieel-)jaarverslag goed te keuren tijdens een ALV. Omdat wegens de toen heersende *lockdown* de twee leden van de kascommissie niet samen met de penningmeester de boeken en bescheiden konden doorsnuffelen ontbrak er een goedkeurend verslag van de kascommissie. Dit onderdeel zal dus op onze najaarsbijeenkomst op de agenda staan.

Ook de najaarsbijeenkomst zal per zoomverbinding plaatsvinden. Waarom *online* (zult u zich afvragen) ... terwijl de vaccinatie behoorlijk opschiet en de besmettingscijfers dalen?

Er spelen verschillende argumenten voor het bestuur om voor een zoombijeenkomst te kiezen. Ten eerste: de onzekerheid hoe de stand van zaken zal zijn in het najaar met het rondwaren van de diverse coronavarianten die tegenwoordig in plaats van Britse- en Braziliaanse-variant worden aangeduid met een letter van het Griekse alfabet (Alfa, Bèta, Gamma, Delta etc.). De mogelijke najaarsopleving (vierde golf) of uitbraak van plaatselijke haarden van besmetting en de dan mogelijke (plaatselijk) geldende strenge *lockdown*(’s) kan roet in het eten gooien. Ook de veroordeling van Shell door de rechter heeft de ogen geopend van het bestuur en speelt bij dit besluit mee. Want als Shell (en in de *slipstream* alle andere oliebedrijven!) moet vergroenen (dus minder fossiele brandstof moet leveren, maar wél meer groene brandstof) dan moeten ook wij, consumenten, minder beroep doen op die fossiele brandstof. Dus minder vaak de benzineslurpende auto starten. Daarom hebben we besloten, geheel in lijn van de oproep meer thuis te werken, dat we voortaan in het voorjaar elkaar fysiek ontmoeten en in het najaar per zoom met elkaar praten. Zo dragen wij ook ons steentje bij aan minder verkeer op de weg, een beter klimaat en volgen de trend van meer thuiswerken. Hieronder vindt u de aanwijzingen hoe u aan deze zoombijeenkomst kunt deelnemen.

In uw handen hebt u weer een fraai blad met veel goed doorwrochte artikelen vol informatie, diepgaande gedachten, verrassende inzichten en spontaan opborrelende ideeën. Blijf gezond, koester uw naasten en veel leesplezier gewenst!

Frans H. Micklinghoff

WfBN-NAJAARSBIJEENKOMST OP ZATERDAG 6 NOVEMBER, 14:00 uur

Als u ook graag met andere leden wilt bijpraten, stuur dan een e-mail naar wfbn@wfbn.nl met in de onderwerpregel "Aanmelden najaarsbijeenkomst". U ontvangt dan tijdig een link naar de zoom-meeting. We zien u graag!

Congres van de Wereld Federalisten Beweging (WFM) 14 -17 juli 2021

Neemt een nieuw strategisch plan aan in een tijd van grote veranderingen. Het Congres wordt hervat op 30 en 31 oktober 2021.

Na een vertraging van een jaar ten gevolge van de pandemie, heeft de *World Federalist Movement-Institute for Global Policy* (WFM-IGP) haar eerste online Congres gehouden op 14-17 juli 2021. Het Congres werd bijgewoond door 39 afgevaardigden en 28 waarnemers van 20 organisaties uit 5 continenten.

In de afgelopen jaren heeft WFM-IGP veel veranderingen doorgemaakt, waaronder:

- De pensionering van uitvoerend directeur Bill Pace na meer dan 2 decennia dienst en zijn succesvolle leiderschap bij de oprichting van de coalities die leidden tot de oprichting van het Internationaal Strafhof (CICC) en de Responsibility to Protect (ICR2P),
- De korte ambtstermijn van uitvoerend directeur Tawanda Hondora en de komst van de huidige uitvoerend directeur Sandra Coyle,
- een scherpe daling van de financiering, zoals vele NGO's die op soortgelijke gebieden werkzaam zijn, hebben ervaren, en
- een overdracht van de twee belangrijke programma's van WFM-IGP, de CICC en ICR2P, aan andere NGO's.

Als reactie op deze gebeurtenissen en om de duurzaamheid van de organisatie op lange termijn te verzekeren, heeft uitvoerend directeur Coyle, in samenwerking met het uitvoerend comité en in overleg met lidorganisaties, geassocieerde organisaties, donors en anderen, een nieuw Strategisch Plan opgesteld dat door het Congres werd goedgekeurd.

Het plan roept op tot een aantal organisatorische veranderingen. Ten eerste de vaststelling van vier strategische routes,

- (1) De Coalities, die het coalitiemodel van de WFM gaan versterken en uitbreiden om mondiale instellingen op te richten, het internationaal recht te versterken en de zo nodige hervorming van de VN tot stand te brengen,
- (2) Het Instituut voor Mondiaal Beleid (Institute for Global Policy - IGP), dat zowel als denktank voor beleid als als adviesgroep fungeert,
- (3) Het Forum, waar maximaal vijftien invloedrijke leden uit verschillende geografische regio's, expertisegebieden en sectoren en die een aantoonbare belangstelling hebben voor wereldfederalisme, zich ertoe verbinden om jaarlijks een bijdrage te leveren en/of fondsen te werven om de organisatie in stand te houden, terwijl zij ook advies geven aan de leiding en het bestuur van de organisatie over de koers die moet worden gevaren, en
- (4) De Beweging, die een basisbeweging opbouwt om onze doelstellingen te bereiken. Naast deze paden roept het plan ook op tot het herzien van het bestuur, de structuur en het beleid van de organisatie.

Hoewel het Strategisch Plan een prominente plaats innam op de agenda van het Congres, was het niet het enige punt dat werd besproken. Het Congres hechtte ook zijn goedkeuring aan de oprichting van een adviesraad (Advisory Council) en hoorde de (financiële) verslagen van het uitvoerend comité aan. Ook kwamen een aantal commissies bijeen waarin verschillende onderwerpen werden besproken, zoals milieu en vrede/veiligheid, die nieuw organisatiebeleid op deze gebieden tot stand brachten.

De verkiezingen werden uitgesteld tot een hervat Congres op 30 en 31 oktober 2021.

Marjolijn Snippe, internationaal secretaris van de WFBN, werd tijdens het congres in 2018 in Den Haag gekozen als lid van het uitvoerend comité. Zij zal zich op het hervatte Congres in oktober niet beschikbaar stellen voor (her-)verkiezing in het uitvoerend comité. Samen met Ton Macel, vicevoorzitter van de WFBN, zal zij gaan deelnemen aan de nieuw opgerichte Advisory Council.



Afghanistan: hoe het wereldburgerrecht geschonden wordt



Bashir Azizi, filosoof en docent maatschappijwetenschappen aan het Roer College Roermond en auteur van het boek 'Wereldburgerschap: reflecties op wereldburgerschap in de spiegel van Afghanistan en Nederland', is sinds kort lid van de Raad van Advies van de WFBN.

Hij is geboren in Khanabad, Afghanistan. Na cum laude te zijn afgestudeerd in Biologie aan de 'Faculty of Science' aan de Universiteit van Kabul (1978-1981) en vervolgens cum laude zijn master Biologie te hebben afgerond aan de 'Tajik State University' in Doesjanbe (1988-1990), vervulde hij van 1988 tot 1991 een diplomatieke functie aan het Afghaanse consulaat in Doesjanbe, Tadzjikistan. Nadat hij gevlucht was uit Afghanistan, kreeg hij in 1993 in Nederland de status van politiek vluchteling. Vanaf 1997 is hij werkzaam als docent scheikunde, maatschappijleer en maatschappijwetenschappen in het voortgezet onderwijs. Hij behaalde de master leraar Maatschappijleer aan Fontys Hogescholen in Tilburg (2007) en de master Filosofie aan de Universiteit van Tilburg (2011). Op 1 maart 2015 startte hij met zijn onderzoek als buitenpromovendus aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden onder de begeleiding van Prof. dr. P. B. Cliteur van de Universiteit Leiden en Prof. dr. W. Veugelers van de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht. Op 9 april 2020 promoveerde hij aan de Universiteit Leiden.



Afbeelding: Wiki Commons

De afgelopen dagen moest de wereld kennis nemen van de tragische beelden uit Kabul. Wat vooral op het netvlies gebrand staat zijn deze iconische beelden: (1) een jonge man van 19, die uit het landingsgestel van een C-17 (vliegtuig) te pletter viel op de startbaan van het vliegveld van Kabul, (2) een moeder die wanhopig haar kind over het prikkeldraad tilde in de hoop dat haar kind de hel die Afghanistan nu is bespaard zal blijven en (3) een kind van ongeveer vier jaar dat door een welwillend persoon, geheten Wahid, letterlijk uit het prikkeldraad bevrijd werd en vervolgens door deze man meegenomen werd naar zijn huis in Kabul. De identiteit en verblijfplaats van de ouders zijn onbekend.



Cartoon: Marian Kamensky - <https://humor-kamensky.sk>

Intussen is de identiteit van de jonge man die uit het vliegtuig viel bekend: een 19-jarige voetballer van het nationale elftal die echter niet samengewerkt heeft met de buitenlandse troepen en dus ook niet op de lijst stond van de te evacueren personen. Voor mij persoonlijk is deze gebeurtenis heel aangrijpend. Onwillekeurig associeerde ik het beeld van de vallende jongen uit het vrachtvliegtuig met de bommen die na 9/11 uit de B-52 bommenwerpers vielen om de Taliban te verdrijven. Net zoals de bommen van 20 jaar geleden er niet in geslaagd zijn om Afghanen een betere toekomst te geven, zijn de transportvliegtuigen van nu niet in staat om de Afghanen die het nodig hebben te redden.

Hoewel hier in het Westen geveinsd wordt dat deze hele tragedie als een volslagen verrassing kwam, weet men in de straten van Kabul wel beter. Tijdens het schrijven van dit stuk zag ik op Nieuwsuur (25-08-2021; 21:30) een man, in de menigte bij het vliegveld in Kabul, tegen de camera schreeuwen: 'Mr. Biden, dit is jouw schuld. U hebt dit gepland. U hebt een deal gesloten met de Taliban en dit is het resultaat'.

Er is hier meer aan de hand dan burgers die onvoorzienbaar in een levensbedreigende situatie zijn beland. Hier was de oorzaak niet een natuurramp, maar het moedwillig handelen van politici. Iedereen voelt aan dat de rechten van de mensen in Afghanistan geschonden worden, maar kunnen we ook bepalen welke rechten dat zijn en wie daarvoor verantwoordelijk is?

Laten we te rade gaan bij de verlichtingsfilosoof Immanuel Kant, de voorvader van de mensenrechten. Op de eerste plaats stelt Kant dat alle mensen een fundamentele waardigheid toekomt, die gegrond is in hun natuur als rationeel wezen. Daarom komt alle mensen het fundamentele recht toe en mag niemand louter als middel gebruikt worden (en dus ook niet in een geopolitiek machts spel).

Op de tweede plaats is er een inzicht van Kant dat vaak vergeten wordt: alle mensen hebben het recht van een gemeenschappelijk bezit van het aardoppervlak. Kant zegt: "omdat de Aarde bolvormig is, kunnen mensen zich niet tot in het oneindige verspreiden maar moeten zij uiteindelijk toch elkaars nabijheid dulden, en niemand heeft oorspronkelijk meer recht om op een bepaalde plaats op de Aarde te zijn dan de ander."^[1] Hieruit vloeit het recht op algemene gastvrijheid voort, op basis waarvan een vluchteling op het bezoekrecht^[2] aanspraak kan maken. Dit recht op algemene gastvrijheid is een *wereldburgerrecht*. Dit geldt dus zowel voor deze arme jonge man die uit het vliegtuig viel, als ook voor het kind dat door de moeder aan een soldaat toevertrouwd werd, als voor een kind in Kabul dat niet weet waar zijn ouders zijn. Alle Afghanen die willen vluchten omdat zij onder het juk van de Talibanversie van de sharia^[3] leven, hebben recht op bescherming van hun fundamentele mensenrechten. Daarom hebben ze niet alleen een reden, maar ook een recht om te vluchten. Opmerkelijk is nu dat de schending van de rechten van de Afghanen niet alleen gebeurt door de onderwerping aan een zeer extreme vorm van een religieuze wet, maar ook door de houding van democratische rechtsstaten, zoals de VS, die de hele bevolking van Afghanistan het bezoekrecht ontfen. Dit wordt gedaan door het te beperken tot een zeer beperkte groep, namelijk de tolken en anderen die direct met hen hebben samengewerkt. Het bezoekrecht is namelijk niet afhankelijk van wie met wie samengewerkt heeft, het is fundamenteeler dan dat. Eenieder wiens leven in gevaar is heeft het recht opgevangen te worden.

"Wij zijn niet alleen verantwoordelijk voor wat we doen, maar ook voor wat we hadden kunnen voorkomen."^[4]

[1] Immanuel Kant, *Naar de eeuwige vrede: een filosofisch ontwerp*, Thomas Mertens & Edwin van Elden (vert.) (Amsterdam: Boom, 2004) 74.

[2] De term *bezoekrecht* is een term die Kant heeft geïntroduceerd: het *bezoekrecht* betekent dat het alle mensen is toegestaan zich aan te bieden bij een maatschappij. *Algemene gastvrijheid* en het bezoekrecht liggen dus in elkaars verlengde, omdat ze beide voorwaarden

geven over hoe staten en burgers met vreemdelingen moeten omgaan.

[3] De Sharia is nooit gecodificeerd, waardoor details steeds opnieuw en soms met tegenstrijdige uitkomst beredeneerd worden. Er is geen instemming in het Islamitisch leergezag. Er bestaan dus sterk uiteenlopende versies van de Sharia. Zo wordt in Somalië vrouwenbesnijdenis als onderdeel van de Sharia gezien, terwijl in Afghanistan Shariageleerden verbaasd zouden staan kijken als ze dit zouden horen.

[4] Peter Singer, *Een ethisch leven*, C. Sykora Hendriks (vert.) (Utrecht: Uitgeverij het Spectrum, 2001), 14.



Immanuel Kant (foto: Wiki Commons)

Geen vrede zonder Wereldburgerschap

door Frans H. Micklinghoff

Wereldvrede moet haalbaar zijn. Het tegendeel, een wereldburgeroorlog, bestaat wel. Dus moet wereldvrede haalbaar zijn. Dat betoogt Bashir Azizi in zijn proefschrift 'Wereldburgerschap'. Helaas is 'wereldburgerschap' geen vak op de scholen. In dat 'gat' kan en moet de WFBN springen.

Het eindige van de Aarde

Het concept 'wereldburger' is welhaast onmogelijk in een sluitende definitie te vangen. Kosmopolitisme en globalisme blijft in intellectuele kringen een omstreden concept. De oorsprong van kosmopolitisme ligt in het oude Griekenland (kosmos = wereld, politês = burger) en kan vertaald worden met 'wereldburger', welke een paradoxale inhoud betreffende loyaliteit heeft.

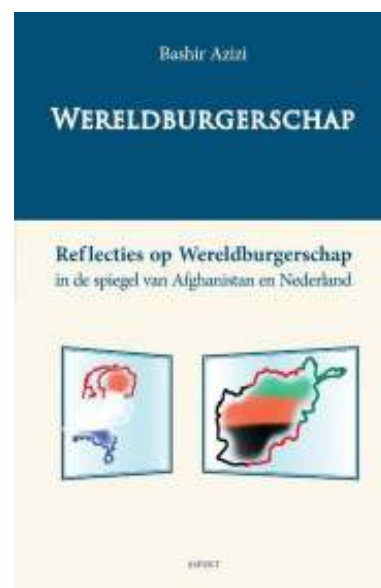
Azizi deelt het wereldburgerschap in diverse categorieën in: 1. Politiek, 2. Moreel, 3. Economisch, 4. Cultureel, 5. Sociaal, 6. Kritisch, 7. Ecologisch en 8. Spiritueel burgerschap.

Het was Immanuel Kant die verwees naar de geografische structuur van de Aarde en naar het eindige karakter van de aardbol, om hieruit een krachtige fundering af te leiden voor een vernieuwd concept van een kosmopolitische orde. Immanuel Kant bepleitte dat het eindige (bolvormige) karakter van de aardbol begrenzungen en limieten bepaalt, waarbinnen mensen, op grond van hun gezamenlijk bezit van het aardoppervlak, gedwongen zijn om met elkaar te leven en elkaars nabijheid te dulden. In zijn boek *Zum ewigen Frieden* koppelt Kant als eerste het idee van wereldburgerschap aan wereldvrede. Niemand heeft oorspronkelijk meer recht om op een bepaalde plek op Aarde te zijn dan een ander. Op grond hiervan voegde Kant, binnen de rechtstheoretische traditie voor het eerst een nieuwe derde dimensie (naast het lokale staatsburgerrecht en het internationale volkenrecht van staten) toe: het wereldburgerrecht, dat betrekking heeft op politieke eenheid binnen een mondiale, burgerlijke maatschappij. Hij werkte dit uit tot een alomvattende, kosmopolitische filosofie. Hoewel de rol van nationale staten niet is uitgespeeld, zijn natiestaten niet meer de primaire spelers in de huidige wereld van de mondiale interdependentie van belangen. Natuurlijk kunnen naties afspraken met elkaar maken, maar dat werkt niet altijd. Dat laten de diverse klimaatakkoorden zien. Handhaving van die afspraken is niet per staat af te dwingen door een hoger nationaalstatelijk orgaan, want dat is hoe dan ook een schending van de soevereiniteit van de natiestaten. Kortom: globalisering heeft zeer problematische aspecten (zie verder Fukuyama).

Gelukkig hebben we ook nog het belangrijkste juridische document in de geschiedenis van de mensheid: de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Een soort

kosmopolitische norm waarin de rechten van iedereen op deze Aarde worden erkend. Zo kregen en hebben nu alle inwoners van deze Aarde in principe, naast hun staatsburgerschap, ook de status van 'wereldburger' gekregen. Azizi komt tot de conclusie dat een nieuwe wereldorde alleen een echte orde kan zijn als alle wereldbewoners de morele plicht voelen en hebben om elkaars democratische rechten over en weer te garanderen. Als uitgangspunt neemt hij Kants idee van de 'algemene gastvrijheid'. Mooie theorie, dat wel, maar in Afghanistan werd wel na 9/11 een wereldburgeroorlog uitgevochten, waar - naast Nederlandse militairen (met twee missies in Uruzgan en Kunduz) - ook Tsjetsjenen, Pakistani, Saoedi's, Amerikanen, Britten, Duitsers, Australiërs en Fransen in frontpositie stonden. Een ware wereldburgeroorlog dus.

Dat is, met het voorbijgaan van allerlei andere wetenswaardige zaken, een ruwe houtskoolschets van Azizi's dissertatie. Hij is docent maatschappijleer aan het Roer Schöndeln College in Roermond. Hij vindt dat het onderwijs als taak heeft de leerlingen te vormen tot wereldburgers. Sinds 2006 zou dat zo moeten zijn. In de praktijk komt daar weinig van terecht. (Hier ligt overigens een uiterst dankbare taak voor alle leden van de WFBN!!) Het besef van wereldburgerschap staat aan de basis van een vrije, democratische samenleving, aldus Azizi. Hij vindt het zorgelijk dat Nederlandse kinderen daar zo weinig bij worden betrokken. Hier ligt mede een taak, een opdracht aan de WFBN. Die moet worden opgenomen. Maar allereerst dan wel dit bij Uitgeverij Aspekt verschenen forse boekwerk (450 pagina's) doorwerken! In feite treft u hier een soort 'spoorboekje' naar een inhoudelijk wereldburgerschap, een leidraad voor het werk en de doelstellingen van de WFBN.



Auteur: Bashir Azizi. Titel: *Wereldburgerschap. Reflecties op wereldburgerschap in de spiegel van Afghanistan en Nederland*. ISBN: 9789463388894. Prijs 34,95 euro.

Vernieuwde democratie

door Frans H. Micklinghoff

Kijken we naar de landelijke politiek dan zien we daar veel oude, en nog heel weinig nieuwe orde. Bezien we de plaatselijke politiek, dan zien we daar al wat meer 'nieuwe orde' de kop opsteken. Een beschouwing over vernieuwing in de democratie, de harde noodzaak om ons besluitvormingsbestel aan te passen aan 'de nieuwe tijd' die, of we het nu leuk vinden of niet, Nederland/Europa/de Wereld op de kop zal zetten.

Versplintering

In de afgelopen anderhalve eeuw zijn er een paar belangrijke ontwikkelingen geweest. Een eeuw geleden kregen de vrouwen kiesrecht en werd de leerplichtwet ingevoerd. Het adagium toen: 'Kennis is macht'. Nu: 'Een leven lang leren'. En ontbreekt je kennis, dan kan je via je PC of mobiel je kennisgat aanvullen door het goede zoekwoord in te tikken. Kennis is nu gedemocratiseerd, want van iedereen die Wikipedia achter elkaar kan tikken. In die anderhalve eeuw hebben we ook de ontzuiling en ontkerkelijking gehad. Niemand gaat nog naar de kerk omdat de ouders ook naar die kerk gingen. De kerkgangers van nu hebben tegenwoordig bepaald andere motieven om ter kerke te gaan. Zo zit het ook bij de kiezers. Zij stemmen niet meer op de partij van hun ouders uit traditie. De huidige kiezer hoort aan, weegt af, wikt en beschikt vaak pas met het rode potlood in de hand. Moderne kiezers zijn kiezers waarvan je als partij niet meer zeker bent of je diens stem wel krijgt. Dat was 'democratie' en is nu nog steeds 'democratie'. Maar die laatste '-democratie' is wel een andere, een nieuwer soort van democratie. Want de huidige kiezer denkt nauwelijks nog vanuit een ideologie (liberalisme, socialisme, communisme, pacifisme etc.), maar veel meer in problemen en oplossingen (asielzoekers, klimaatverandering, bescherming dieren, discriminatie, woningbouw, achterstelling ouderen, natuurbescherming etc.). De kiezer is niet meer honkvast, maar uiterst beweeglijk. Kiest het ene jaar voor de PVV, het volgende jaar even gemakkelijk op de PvdD en het jaar daarop op GL. Partijtrouw bestaat niet meer. En we zien dat kiezers steeds vaker op anti-establishment-partijen stemmen. Dat verklaart de vele kleine splinterpartijen en nieuwkomers in gemeenteraden en het parlement.

Waar het schuurt

Twee eeuwen geleden wilde 'het volk' niet langer een dictaat voorgelegd krijgen, maar werkelijke invloed uitoefenen op 's lands bestuur. Thorbecke zette zich aan het schrijven en herschrijven van diverse wetten. Politieke partijen zijn daarna ontstaan vanwege het waarderen van de verschillen in onze samenleving en om deze verschillen een plek te geven bij de gezamenlijke besluitvorming. Het zichtbaar maken van die verschillen is echter slechts de helft van de democratie. De andere helft is het overbruggen van die verschillen en de minderheidsopvatting daarbij respecteren. Maar wat zien we? Het benadrukken

van verschillen staat tegenwoordig voorop en de kunst van het overbruggen van verschillen en iets moois te creëren is naar de achtergrond geschoven. We zien dat het best rond de verkiezingen. De verschillen krijgen de meeste aandacht, worden uitvergroot, het overbruggen van verschillen blijft onderbelicht. De kiezer tast in het duister naar de bekwaamheid van ongeacht welke politicus ook om bruggen te slaan. Terwijl dat juist het succesnummer van onze democratie moet zijn. Een verkiezingsdebat is niet meer een dialoog en zoeken naar gezamenlijke belangen en oplossingen, maar het belichten en aanscherpen van verschillen.

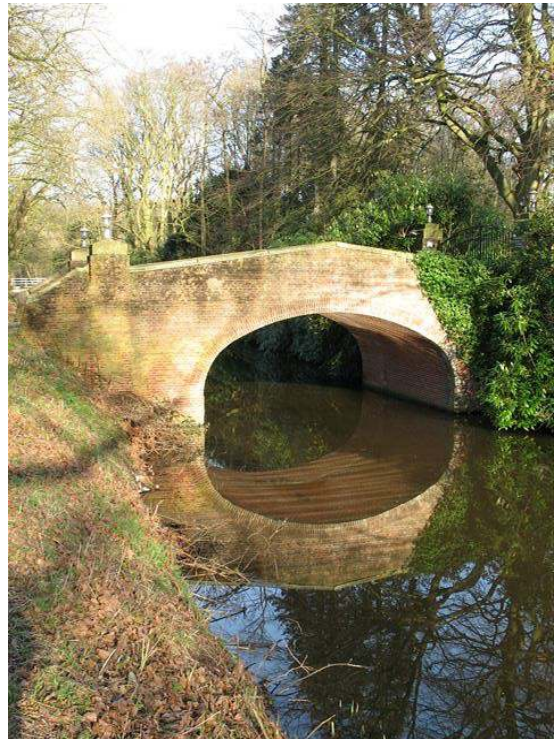


Foto: Manja van Kalken

Zeker, verschillen moeten we niet wegpoetsen of verzwijgen. Maar uiteindelijk zitten we in hetzelfde schuitje, en wil je ergens heen dan moet je gezamenlijk in een afgesproken richting peddelen. En komt de politiek er niet uit, dan komt 'het volk' de grassprietten op het Malieveld vertrappen. Want nog steeds willen we werkelijke invloed op hoe het gaat, willen we op zijn minst gehoord worden.

Tegenmacht en transparantie

Er wordt luid geroepen om méér transparantie, méér dualisme tussen regering en volksvertegenwoordiging en méér en betere rechtsbescherming van de burgers. In Den Haag circuleren uiteenlopende voorstellen de bestuurscultuur te verbeteren (Rapport Remkes). Zoals de invoering van een grondwettelijk hof, een ander regionaal kiesstelsel en andere hervormingen, zoals de bescherming van de sociale advocatuur en een betere informatiepositie van de Tweede Kamer. Eén ding is duidelijk: de rol van de burger is thans beperkt tot het eenmaal per vier jaar uitbrengen van zijn stem voor een hem (m/v) vertegenwoordigend lichaam (parlement, provinciale staten, gemeenteraad) en dat is echt te weinig. Van al-

lerlei gedachten rond bestuurlijke vernieuwing is echter weinig tot niets terecht gekomen. Hoe dan ook, er moet een contrarevolutie komen. De burgers moeten, linksom of rechtsom, een agenderende, controlerende en sancti-onerende functie krijgen tegen de wetgevende en uitvoerende macht. Een levend(ig)e democratie is een voortdu-rend getouwtrek tussen de macht en de kritische tegen-macht. Bovenal moet de burger beter beschermd worden bij het zich mobiliseren en organiseren buiten de bestaan-de instituties om. Uiteindelijk moet tegenmacht door de burgers zelf worden geclaimd en met gezag worden be-kleed.

Nieuwe vormen

In onze representatieve democratie geven we eens in de vier jaar onze stem af en bepalen zo wie ons mag vertegenwoordigen. Die te kiezen vertegenwoordigers staan op de lijst van een politieke partij en presenteren zich met een partijprogram. Vroeger was dat kiezen simpel. Een arbeider stemde op de socialistische partij, een kerkgan-ger op een christelijke partij en zo voort. Maar de wereld is ingewikkelder geworden en de kiezers hebben veel uiteenlopende wensen. Probeer maar eens een match te vinden tussen alle wensen van de kiezer en de standpun-ten van de politieke partijen. Wanneer tijdens de coalitie-onderhandelingen allerlei standpunten (=wensen) dan ook nog eens sneuvelen, dus niet zullen worden gereali-seerd, dan kan en neemt de burger het heft in eigen hand. Lokale partijen zijn bij de gemeenteraadsverkiezingen goed voor een derde van de uitgebrachte stemmen (en zijn daarmee een indrukwekkende democratische inno-vatie op zich). Desondanks schieten burgerinitiatieven en burgertops als paddenstoelen uit de grond. Want burgers wachten niet langer meer af tot de overheid wat doet, maar slaan zelf de hand aan de ploeg en komen er samen uit. Dat is directe of maatschappelijke democratie.

Meer directe democratie kan ook bereikt worden per re-ferendum. Zwitserland is het schoolvoorbeeld: over alle grote vraagstukken wordt per referendum besloten. Voor mij is het dan ook onbegrijpelijk dat de partij die juist de democratie wil bevorderen (D66) het referendum heeft afgeschaft. Echt on-be-grij-pe-lijk!

Daarnaast kennen we nog het 'preferendum'. Hierbij geeft de burger uit een lijst van pakweg 10 tot 20 onderwerpen drie onderwerpen aan die hoog op zijn wensenlijstje staan als hoognodig aan te pakken onderwerpen. Van alle mogelijk aan te pakken onderwerpen in 'ons dorp' rolt er dan zo een lijstje uit van te prefereren onderwerpen die volgens de overgrote meerderheid dringend moet worden aangepakt. Daar kan een gemeenteraad en college van B&W wat mee. De bevolking heeft zo direct invloed op de agenda van de politiek. Kan dit ook niet worden toegepast op landelijk niveau?

Federaal!

De drie genoemde vormen van democratie (repre-sentatief, direct en maatschappelijk) sluiten elkaar niet uit, maar zijn eerder complementair. Evenals het tot leven wekken van wijkraden, met een eigen budget en beslissingsmacht. In feite komt dit plei-dooi om meer en nieuwe vormen van democratie

toe te passen neer op het toepassen van meer fe-derale vormen van bestuur en besluitvorming op vele politiek-bestuurlijke niveaus. Of, anders ge-zegd, we hebben het gehad over praktische toepas-sing van federalistische principes. Waarbij we voorbeelden en ontwikkelingen hebben gegeven en niet pretenderen alles te hebben genoemd. Want er zijn vele wegen die naar Rome leiden. Maar wat heeft een mens in Rome, Brussel of New York te zoeken als het eigen stoepje er haveloos bij ligt en nodig wat onderhoud behoeft? Zo bezien zijn 'fede-raal', 'federatie' en 'federalist' bij uitstek werk-woorden! En dat begint NIET met de verschillen benadrukken, maar de overeenkomsten en oplos-singen te zoeken en bruggen te bouwen. Laat deze ingrijpende, wereldschokkende contrarevolutie NU beginnen!



Foto: Manja van Kalken

WFBN-wervingsfolder



Frans M. Vermeulen is lid van het WFBN-bestuur.

In het bestuur is de wens opgekomen om een ledenweringsfolder op te stellen en aan mij werd gevraagd om een voorzet te leveren. In deze bijdrage leest u eerst de achterliggende gedachten betreffende dit karwei en daarna een concepttekst, waarin alle aspecten worden opgesomd waar we, denk ik, rekening mee moeten houden. Niettemin, mocht iemand een goed idee hebben, dan horen we dat graag.

Daarom ook publiceert 'Eén Wereld' dit concept.

Overwegingen

Er liggen grote drempels, om niet te zeggen: obstakels, op onze weg om tot een goede tekst te komen. Ik noem de belangrijkste:

Weinig mensen zijn bekend met het federalisme. In ons parlement bijvoorbeeld speelt het onderwerp niet en in Europa nauwelijks.

En wie zich er wel mee inlaat, heeft meestal een verkeerd beeld van wat het federalisme is: subsidiariteit als rode lijn, constitutioneel denken en handelen.

De gedachten over federalisme gaan veelal meteen in de richting van (partij)politiek, waarbij een unie gezien wordt als resultaat van federalisme.

De huidige regeringen hebben een dubbele houding ten aanzien van het federalisme: enerzijds zoveel mogelijk afhouden, anderzijds niet toestaan dat de burgers er iets over te zeggen krijgen. De staten hebben zich aldus het thema toegeëigend, waardoor het regionale denken - wat voor ons onderwerp juist zo belangrijk is - geen kans van slagen krijgt.

De noodzaak van federaliseren is - voor zover burgers zich ermee inlaten - volledig ondergesneeuwd: het wordt gezien als een belangstellingsobject ('hobby') voor geïnteresseerden.

Mensen lezen vrijwel niets over het federalisme. De beeldvorming is: "het is een abstract onderwerp". Men kan zich er niets concreets bij voorstellen.

Inzoomen

Laten we er nog wat meer op inzoomen, toegespitst op de doelstelling van de WFBN.

Er zullen zeker mensen zijn die nieuwsgierig worden en vragen willen stellen. Van meet af aan is het belangrijk dat aspiranten zelf hun weg bepalen in de richting van de vereniging WFBN. Er zijn behalve een website ook andere ingangen: mail, telefoon, gesprek. Die zelfactiviteit van meet af aan zou wel eens erg belangrijk kunnen zijn voor het welslagen van ons project. Aspiranten moeten vooral ruimte krijgen voor zelfoverweging, dus we moeten er niet te hard aan trekken en ook niet al te uitbundig zijn in onze benadering.

Een korte, maar inhoudelijk-sterke informatie lijkt mij het beste, waarin vooral de noodzakelijkheid van het federalisme wordt belicht.

De website is een noodzakelijk instrument. Op dit moment is die niet inspirerend en niet meer bij de tijd. Met name zou de website veel aantrekkelijker moeten zijn voor jonge mensen. Het verdient volgens mij aanbeveling dat op die website ook meteen een mogelijkheid wordt geboden voor jongeren om een werkgroep te vormen.

Persoonlijke kennismaking met de WFBN hangt al evenzeer van de respondent af. Niet iedereen zit er op te wachten, maar we kunnen het stimuleren.

Inhoud

Belangrijk is dat de kern van onze doelstelling goed uit de verf komt en dat deze niet ondergesneeuwd raakt door zaken die op zich allemaal heel belangrijk zijn. Het federalisme kan bogen op een eeuwenoude geschiedenis. Voorkomen moet worden dat aspiranten denken dat het een nieuwigheid is op politiek gebied. Ik vind dat we op moeten passen om de interesse te vlug te sturen in de richting van wat er is. Er moet een geest van openheid uitgaan die uitnodigend versterkend werkt. Wanneer de lezer merkt dat wij zelf bereid zijn te veranderen, kan dat de drempel verlagen.

'Federalisme' is een term die steeds meer vogelvrij is geworden. De EU heeft daarin een kwalijke rol gespeeld. Ook binnen de WFBN is lang niet bij iedereen duidelijk waar we nu echt voor gaan en staan. Er is lange tijd een link geweest met de vredesbeweging ("Nooit meer oorlog!"). Heel belangrijk, maar al zou er nooit oorlog op de wereld zijn, dan nog is federalisme een noodzakelijk instrument om een samenleving goed te laten functioneren.

Binnen het bestuur werden ook nog een viertal opmerkingen gemaakt:

De tekst moet de nieuwsgierigheid prikkelen.

De tekst moet het bezoek aan onze website stimuleren.

We moeten zoeken naar mogelijke doelgroepen, met name studenten.

We moeten een persoonlijke kennismaking bieden.

Concept-tekst wervingsfolder



Kennismaken met de vereniging WFBN? Dat kan!

De wereldsamenleving is steeds meer in beweging. Niet iedereen loopt daar warm voor en het lijkt erop dat mensen zich steeds meer angstig terugtrekken in hun eigen bubbel. Maar er is ook een tegenbeweging aan de gang: creatieve mensen nemen steeds meer initiatieven die erop gericht zijn om het leven naar eigen inzicht vorm te geven, alleen of samen met anderen. Het inzicht groeit dat problemen opgelost moeten worden op de plek waar die problemen zich voordoen. De plaatselijke overheid wil die initiatieven vaak wel mogelijk maken. Vooral door samen iets op te zetten kun je veel bereiken. Dus naast signalen van ontmoediging gloort er bij velen ook hoop op een betere samenleving door problemen aan te pakken.

In een wijdere kring zijn er ook mensen die in hun stad, regio of land met mooie dingen bezig zijn. Zelfsturing en samenwerking zijn de middelen om mensen aan te moedigen in beweging te komen. De WFBN is daar een warm voorstander van.

Visie

De WFBN ziet een wereldsamenleving ontstaan waar mensen zowel dichtbij als ver weg hun problemen zelf sámen oplossen. De overheid kan dat vrijwilligerswerk wel faciliteren, maar niet regelen. Een probleem als 'eenzaamheid' los je niet op met een wereldwijd program, maar als het bij voorbeeld gaat om vluchtelingen, dan zijn er naast plaatselijke initiatieven ook grotere verbanden nodig: regionaal, landelijk en verder: wereldwijd. Er is helaas een wijdverbreide opvatting die zegt dat "de politiek" problemen moet oplossen.

De WFBN ziet veel meer in de toepassing van het recht. "De politiek" moet zich juist niet met mensenrechten bemoeien. Gewone mensen zoals u en wij zijn daarvoor nodig. Dat kan alleen als wij op plaatselijk, regionaal, landelijk en mondiaal niveau een grondwet hebben, waar iedereen een beroep op kan doen. Die grondwet is er nog niet en zolang dat het geval is worden initiatieven gedwarsboemd door lieden die de baas willen spelen.

Als dit alles u bekend voorkomt zou een lidmaatschap van de WFBN misschien wel iets voor u zijn. Hebt u vragen? Bel of schrijf ons dan. Ook kunt u onze website bezoeken of een persoonlijk gesprek hebben met een van onze bestuursleden.

Wie weet is de WFBN precies de vereniging die u zoekt!

Verzoek

Mocht u na lezing wijzigingsvoorstellen willen indienen, dan neemt uw bestuur die graag in ontvangst! (zie het colofon op pagina 2 voor de contactgegevens)

Eén-staat-oplossing, de Federatie Filistina, is de enige mogelijkheid

Frans M. Vermeulen is theoloog en lid van het WFBN-bestuur.

Wie de kwestie van de Israëlische bezetting op de grond van de Palestijnen bestudeert [1] kan niet om de 'toevaligheid' heen dat met name alle westerse landen vóór de zogenaamde 'twee-staten-oplossing' zijn. Alleen al dit feit moet bij u, lezer, alle rode lampjes doen gaan branden. Ook BuZa Nederland houdt hardnekkig vast aan dit fantoom.

De kwestie is dat de staat Israël zelf die 'oplossing' niet ziet zitten en al vanaf het begin in 1948 muurvast kwam te zitten in zijn eigen gewelddadige ideologie, aangestuurd door het zionisme. De Palestijnen zijn nu zodanig verzwakt dat een Palestijnse staat niet langer levensvatbaar is. Dit toch promoten is misdadig en bevoordeelt het militair en economisch sterke Israël ten koste van zijn slachtoffer, het Palestijnse volk. Bij een 'twee-staten-oplossing' zullen de Palestijnen uiteindelijk geheel opgaan in dat misdadige 'Israël'. Alleen een cynicus kan dan zeggen: "Nou, dan is het toch mooi opgelost...!"

In het magistrale boek van Ton Veerkamp[2] wordt uitgelegd dat de naam 'Israël' legendarisch is en alleen geldt als narratief voor een visioen. De term 'Israël' betreft dus geen land dat ooit heeft bestaan. Het verhaal verwijst naar een al even legendarische persoon Jacob, die op leven en dood een strijd leverde met een duistere figuur aan de rivier de Jabbok. Als zodanig is de term 'Israël' gekoppeld aan - en een equivalent van - de Ene en zijn eega Vrouwe Wijsheid, de Tora. In de Bijbel kun je lezen dat de politieke toepassing van dit statuut en deze grondwet meerdere malen is geprobeerd, maar steeds werd doorkruist door volken die 'het ware menselijke' zagen in halen, hebben en houden. Dit konden ze alleen volhouden door een systeem van slavernij en onderdrukking, vooral door het opleggen van belastingen. Welnu, de huidige staat Israël staat honderd procent haaks op het visioen van het Bijbelse 'Israël' en sluit zich dus aan bij zijn eigen reeks van historische onderdrukkers, inclusief de nazi's. Dat is niet 'errug', dat is afschuwelijk: de staat Israël aapt dus zijn onderdrukkers na!

In het boek van Soeterik e.a., p. 479-480, heeft *The London One State Group* op 29 november 2007 een verklaring afgelegd en uitgelegd waarom de één-staat-oplossing de enige is die ons in het door aanhoudende pesterij en door vernedering geteisterde Filistina (mijn term!) resteert. Graag verwijs ik naar die pagina's. Deze groep legt vooral de nadruk op de realiteit dat Israël in het krijt staat bij de Palestijnen. Het moet de grond teruggeven aan de oorspronkelijke bewoners. Ik ben het daar uiteraard helemaal mee eens, maar ik blijf zelf de nadruk leggen op het oermenselijke gegeven dat alleen

de Tora ons kan redden en ons kan uittillen uit een diepe put van onbeschrijflijke ellende die ons nog te wachten staat. 'Federatie Filistina' dus, vrucht van de Tora, waarin Palestijnen, Arabieren, Joden, moslims en nog vele anderen elkanders hoeder zijn: dát is de enige uitweg, de ware 'Exodus'.

[1] Robert Soeterik (red.), *De verwoesting van Palestina*, uitgegeven door de Stichting Palestina Publikaties, Amsterdam 2008

[2] Ton Veerkamp, *Deze wereld anders, politieke geschiedenis van het Grote Verhaal*, Skandalon – De Nieuwe Liefde, Amsterdam 2014, opgedragen aan Huub Oosterhuis. Het boek is vertaald vanuit het Duits, 2012.



Foto: Robert Anasch op Unsplash

'Halveren van de Nederlandse Voetafdruk' moet veel eerder dan 2050!

'Notitie' van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) roept kritiek en vragen op.



Jan Juffermans
is lid van de Raad van
Advies van de WFBN.

Namens vijf ministeries vroeg minister Schouten in 2020 aan het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) een 'reflectie' te maken over een halvering van de Nederlandse consumptie-voetafdruk.

De aanleiding was dat het VN-panel voor biodiversiteit (IPBES) dringend oproept tot het veranderen van de huidige manier van consumeren en produceren, om zo vooral het wereldwijde ernstige verlies aan biodiversiteit tegen te gaan.

Eerlijk Aarde-aandeel

Het Kabinet heeft als reactie op de dringende oproep van IPBES het streefdoel geformuleerd om de mondiale ecologische voetafdruk van de Nederlandse consumptie te halveren in 2050.

Zowel het Platform Duurzame en Solidaire Economie (PDSE) als de Werkgroep Voetafdruk Nederland (WVN) vinden 2050 veel te laat. Omdat het, naast de urgente problemen van de biodiversiteit en het klimaat, ook over mondiale rechtvaardigheid gaat, zou de halvering al voor 2030 bereikt moeten zijn. Halvering is namelijk nog lang niet voldoende; de Nederlandse mondiale voetafdruk moet ongeveer 70% kleiner worden om van een eerlijk Aarde-aandeel te kunnen spreken.

Veel breder

De gevraagd 'reflectie' van het PBL is dit voorjaar verschenen in de vorm van een Notitie met als titel 'Halveren van de Nederlandse Voetafdruk'. Op de ambitie reflecterend, concludeert het Planbureau voor de Leefomgeving dat er een integrale benadering nodig is vanuit de transitie voor voedsel, energie en grondstoffen. Maar het is in feite nog veel breder, veel breder dan alleen 'consumptie'; het betreft bijvoorbeeld ook onze grote 'basis-voetafdruk' voor alle infrastructuur, het leger, het hele onderwijs, en ook het bestuur op alle niveaus, met hun gebou-

wen en activiteiten. Bovendien valt de biodiversiteitsschaar van de productie voor alles wat wij importeren ook onder onze verantwoordelijkheid, zoals bijv. de bloemen die we invliegen uit Afrikaanse landen en de soja die we uit Brazilië importeren voor onze gigantische veestapel. De producten die we exporteren komen bij de voetafdruk van de kopers.

Ware oorzaken

De PBL-notitie is de tweede publicatie van het PBL over de voetafdruk. Op de eerste nota in 2012 werd vanuit de WVN vrij veel kritiek geleverd. Nu wordt het model wel wat beter beschreven, maar bijvoorbeeld de ernstige mondiale gevolgen van de overshoot voor de biodiversiteit worden niet onderkend, en ook de relatie met de mensenrechten wordt niet gelegd. Er zijn wel enkele nieuwe voetafdrukken in beeld gebracht, zoals de water- en materialenvoetafdruk. Zeer opmerkelijk is dat de ware oorzaken van de biodiversiteitsverliezen niet goed worden geanalyseerd. Met name de algehele vervuiling door (micro)plastics, stikstof, de plastic soep en het gebruik van de vele gifstoffen, zoals in de landbouw, worden zelfs niet genoemd.

Mondiale hectares

Wereldwijd wordt het model van de Ecologische Voetafdruk nu gebruikt, bijv. door landen, steden, de Europese Unie en ook door het IPBES. Het is opmerkelijk dat uitgerekend het PBL het belang van het model relativeert, maar bijvoorbeeld wel de materialenvoetafdruk omarmt, terwijl dat model veel minder goed is uitgewerkt. Daar zouden enkele redenen voor kunnen zijn. Een is dat bij de Ecologische Voetafdruk met 'mondiale hectares' wordt gerekend, met gewogen gemiddelden van de opbrengsten van diverse gronden. Omdat wij relatief zeer productieve gronden hebben, tellen die voor meer 'mondiale hectares', ongeveer een factor 3 meer! Dus het lijkt slim met 'echte hectares' te rekenen, zodat het minder opvalt hoeveel 'grond-capaciteit' wij in het totaal van de Aarde gebruiken. Een tweede reden kan de publicatie zijn van het advies van de VROM-Raad over het model van de Ecologische Voetafdruk in 1999. Bij de discussie destijds over het concept werden, mede door ondergetekende, gemotiveerd enkele cruciale veranderingen voorgesteld. Daar werd echter niets mee gedaan! Zo kwamen er in het document duidelijk vooringenomen interpretaties en standpunten terecht, die treurig genoeg nu nog kunnen doorwerken.

De hele keten

Vanuit het *Global Footprint Network* (GFN) is er ook kritiek geuit op de notitie. Het betreft enkele punten die hierboven reeds zijn genoemd, maar ook de conclusie destijds in het VROM-Raad-advies dat de ecologische voetafdruk

een bruikbaar concept is voor bewustwording maar minder geschikt voor gebruik in beleid. Die conclusie wordt in de PBL-notitie zelfs nog in een vette kop herhaald. Dit terwijl het model intussen wereldwijd wordt toegepast voor beleid, door overheden, bedrijven en instellingen. Bijvoorbeeld de berekening met de voetafdruk van de hele keten van producten en diensten tot ver over de grenzen heen, wordt nu algemeen toegepast in het Europese klimaatbeleid. Er is gelukkig ook een mailwisseling tussen het PBL en het GFN op gang gekomen, die hopelijk spoedig aan effectief beleid zal bijdragen. Want daar gaat het uiteindelijk om!

De notitie 'Halveren van de Nederlandse Voetafdruk' van het PBL is hier te vinden: <https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2021-halveren-van-de-nederlandse-voetafdruk-4270.pdf>

Deze bijdrage werd deze zomer gepubliceerd op de website van Platform DSE (Duurzame en Solidaire Economie) <https://platformdse.org/halveren-van-de-nederlandse-voetafdruk-moet-veel-eerder-dan-2050/>

Stop met het juichen bij BBP-groeicijfers!

Dringende oproep van het Platform Duurzame en Solidaire Economie aan journalisten, presentatoren en programmamakers van alle media.

In 2022 is het 50 jaar geleden dat het rapport "Grenzen aan de groei" van de Club van Rome uitkwam. Daarin werd toen al de vinger op de zere plek gelegd: het voortbrengingsvermogen van de Aarde is begrensd. Het heeft niet mogen baten. "Economische groei", zoals gemeten wordt met het Bruto Binnenlands Product (BBP), werd het doel waarnaar we streven! Zelfs nog in 2021.

Intussen zijn diverse grenzen van ecosystemen op Aarde overschreden (de *Planetary boundaries*) en leven we sinds ongeveer 1970 in *overshoot*; we teren in op wat de Aarde ons ter beschikking stelt, kwantitatief én kwalitatief. Klimaatontwikkeling zorgt voor bijna dagelijkse "natuur-rampberichten".

Het gaat goed...

We horen, lezen en zien het nog al te vaak: als het BBP weer eens groeit dan schiet men in diverse media en op vele zenders in een juichstemming; het gaat goed! Hebben al die journalisten, presentatoren en programmamakers de laatste 20 jaar dan onder de spreekwoordelijke tegels geleefd? Houden ze geen internationale media bij en volgen ze geen organisaties en wetenschappers die al lang aangeven dat onze manier van leven niet houdbaar is?

Negatieve effecten

"Economische groei" gemeten met het BBP is direct gekoppeld aan de toename van productie en consumptie, en dus het gebruik van meer energie en grondstoffen. Dat heeft negatieve effecten op de natuur, de biodiversiteit, het klimaat en in toenemende mate op onze gezondheid. Bovendien schenden we met onze grote mondiale ecologische voetafdruk de rechten van medebewoners op Aarde, en van volgende generaties. Dat maakt "economische groei" in rijke landen tot een ecologisch en sociaal misdrijf. De kloof tussen arm en rijk wordt er extra door vergroot. En ondanks alle mooie woorden en plannen over 'groene groei', waarbij de groei gepaard zou gaan met een daling van het gebruik van energie en grondstoffen, is er in de praktijk niet of nauwelijks sprake van een daling.

Welzijnseconomie

Om al die redenen is het gelukkig dat nu alom wordt gepleit voor een welzijns-economie. Daarin voert niet het BBP de boventoon maar zijn andere vragen belangrijk, zoals: Wordt in basisbehoeften voorzien? Hoe is de kwaliteit van leven? Kan de Aarde het aan? Alleen met die oriëntatie van de economie kunnen ook de *Sustainable Development Goals* van de Verenigde Naties (de SDG's) in 2030 gehaald worden.

Duurzame Doorbraak

Rond september, de *Maand van de Duurzame Doorbraak*, staan er tal van activiteiten op de agenda waar de beperkingen van het BBP en de mogelijkheden van een andere oriëntering van onze economie centraal staan. Op Duurzame Dinsdag zullen de organisatoren van die activiteiten zich gezamenlijk presenteren.

Vandaar onze oproep:

Juich niet mee over de groei van het BBP! Laat je informeren over de alternatieven, bericht erover, en vraag je in het vervolg bij verhalen over BBP-groei af of er echt wel wat te vieren valt.



Definitie van Ecocide

Commentaar van Wouter Veening, lid van de WFBN, en President van het Institute for Environmental Security, op de op 22 juni jl. gelanceerde definitie van ecocide.



De Aarde is het huis van de wereldgemeenschap van mens en natuur.

We lezen, en ervaren steeds meer ook persoonlijk, dat dit huis voortdurend onbewoonbaarder wordt. Het wordt te warm, de tuin droogt uit en sterft af, ook zijn er ongekende stortbuien waardoor de kelders en de riolen overlopen. In het Aziatische deel van het huis is de combinatie van temperatuur en luchtvochtigheid zo groot dat mensen niet meer kunnen transpireren en komen te overlijden. Alom ter wereld stijgt de zeespiegel, onverbiddelijk - tot aan de volgende ijstijd. Dit alles komt in eerste instantie door menselijk toedoen.

Echter, ditzelfde toedoen heeft inmiddels ook natuurlijke processen in werking gesteld waarop de mens geen vat meer heeft, zoals het afsmelten van het poolijs en van de permafrost in het Arctisch gebied: 42 graden Celsius in Siberië!

Er was in het internationale milieurecht een grote lacune, het ontbrak namelijk aan wetsartikelen om diegenen die moedwillig doende zijn het huis van de levensgemeenschap onbewoonbaar te maken ten behoeve van eigen politiek en/of financieel gewin, hiervoor strafbaar te stellen daar waar dit hoort, namelijk bij het Internationale Strafhof in Den Haag. De eerste stap daartoe, een werkbare definitie van de moord op het milieu - ecocide dus - is inmiddels gezet.

De definitie sluit aan op eerdere verbodsbepalingen inzake het veroorzaken van ernstige, wijdverspreide en langdurige aantasting van het milieu. Precedentwerking is immers van groot belang bij de toepassing van het recht! Ook met betrekking tot het in het strafrecht zo belangrijke element van kwade opzet of misdadige nalatigheid komt de definitie m.i. met een elegante formulering, waarin moedwilligheid een centrale term is.

Er zullen nu drie dingen tegelijkertijd (!) moeten gebeuren:

1. Allereerst een wetenschappelijke discussie om de gepresenteerde definitie nader te preciseren of fijn te slijpen. Daarbij is het natuurlijk wel zo dat soms het betere de vijand van het goede is. Het kan nuttig zijn bepaalde formuleringen enigszins ruim te houden en ze door jurisprudentie in de loop der tijd nadere betekenis te geven.

2. Ten tweede zal de internationale pleitbezorging (lobby!) op gang moeten komen om het voorgestelde al dan niet aangepaste ecocide-artikel in het Statuut van Rome te krijgen.

Helaas kunnen we daarbij in Nederland Rutte-IV geheel vergeten, nu D66 - overigens geheel in lijn met minister Hans van Mierlo in de jaren '90 toen over het Statuut werd onderhandeld - moord op het milieu niet strafbaar wil stellen. Alleen de Partij voor de Dieren, trekker van het ecocidedebat in de Tweede Kamer, PvdA, Groenlinks en wellicht ook de ChristenUnie zijn voor, maar zij zijn klein groen grut vergeleken met de overgrote rechtse meerderheid in de Kamer.

Ook de Nederlandse milieubeweging heeft er niets van begrepen; die praten liever over wat Shell in 2030 moet doen, dan keihard de ecocide van nu aan te pakken.

Internationaal zullen de kleine eilandstaten uit de Stille Oceaan die acuut in hun voortbestaan bedreigd worden, zich blijven inzetten om ecocide in het Statuut van Rome te krijgen, maar wellicht kan ook Frankrijk het voortouw nemen. Het is één van de krachtigste steunpilaren van het Internationaal Strafhof en heeft ecocide al op verschillende bestuursniveaus erkend.

Van groot belang is natuurlijk de recente uitspraak van de Secretaris-Generaal van de VN, Antonio Guterres, dat de Aarde aan de rand van de ecologische afgrond staat en dat het daarom urgent is om ecocide in het Statuut van Rome op te nemen.

Dit zou toch een partij als D66, die zich afficheert als kampioen internationale rechtsorde, aan het denken moeten zetten. Of dit wel of niet gebeurt, zal moeten blijken uit de antwoorden op de kamervragen die hierover door de Partij voor de Dieren zijn gesteld.

3. Ten derde dienen er nu dossiers samengesteld te worden, op basis waarvan de Aanklager van het Strafhof kan besluiten tot vervolging over te gaan.

Het lijkt voor de hand te liggen in eerste instantie naar President Bolsonaro te kijken die immers willens en wetens het Braziliaanse deel van de Amazone ten prooi geeft aan sojatelers, mijnbouwers, veehouders, asfalteerders en dammenbouwers. Inheemse gemeenschappen worden van hun voorouderlijke gronden verdreven, milieu-activisten worden vermoord, het bos met haar unieke biodiversiteit wordt in brand gestoken dan wel gekapt, de milieu-inspectie en de dienst ter bescherming van de inheemsen zijn vrijwel opgerold, kortom hier wordt ecocide in de meeste strikte zin des woords gepleegd. Veel is hierover bekend en zeer precieze satellietbeelden zijn beschikbaar.

Het is nu zaak de beschikbare informatie te gieten in het format van de gepubliceerde ecocidedefinitie en op basis hiervan de Aanklager van het Strafhof te benaderen. Elke seconde wordt in de Amazone onomkeerbaar leed aan de oorspronkelijke bewoners en onomkeerbare schade aan natuur en wereldklimaat veroorzaakt. Dit gebeurt met medeplichtigheid van Nederlandse veevoederimporteurs en Nederlandse betrokkenheid bij de daarvoor benodigde transportinfrastructuur. Ook zij zullen wegens ecocide voor het Strafhof gedaagd moeten worden.

Werk aan de winkel dus!

Tenslotte, de zojuist gepresenteerde definitie is tevens een waardig eerbetoon aan wijlen Polly Higgins, stem, gezicht en ziel van de ecocide-campagne. Zij wordt node gemist bij het viertien van deze mijlpaal.



Polly Higgins (1968-2019) zette zich in als advocaat van de Aarde om ecocide internationaal strafbaar te stellen.

Voorgestelde definitie van ECOCIDE als een vijfde misdrijf volgens het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof,

opgesteld door een

Onafhankelijke commissie van deskundigen ten behoeve van het opstellen van een wettelijke omschrijving van ecocide.

A. Toevoeging van een alinea 2 bis aan de preambule

Bezorgd over het feit dat het milieu dagelijks wordt bedreigd door ernstige vernietiging en achteruitgang die de natuurlijke en menselijke systemen wereldwijd ernstig in gevaar brengen,

B. Aanvulling op Artikel 5, lid 1

(e) Het misdrijf ecocide

C. Toevoeging van Artikel 8 ter Artikel 8 ter Ecocide

1. Voor de toepassing van dit Statuut wordt verstaan onder ecocide het verrichten van onrechtmatige of moedwillige handelingen met de wetenschap dat er een aanzienlijke kans bestaat dat ernstige alsmede omvangrijke dan wel langdurige schade aan het milieu wordt toegebracht door deze handelingen.

2. Voor de toepassing van lid 1:

a. betekent "moedwillig" met roekeloze onverschilligheid voor schade die duidelijk buitensporig zou zijn in verhouding tot de te verwachten maatschappelijke en economische voordelen;

b. betekent "ernstig" schade die een bijzonder ernstige negatieve verandering, verstoring of nadeel aan enigerlei onderdeel van het milieu behelst, met inbegrip van ernstige effecten op het menselijk leven dan wel natuurlijke, culturele of economische hulpbronnen;

c. betekent "omvangrijk" schade die zich uitstrekt tot buiten een beperkt geografisch gebied, die staatsgrenzen overschrijdt, of die wordt geleden door een volledig ecosysteem of soort dan wel een groot aantal mensen;

d. betekent "langdurig" schade die onomkeerbaar is of die niet binnen redelijke tijd langs natuurlijke weg kan worden hersteld;

e. betekent "milieu" de Aarde, haar biosfeer, criosfeer, lithosfeer, hydrosfeer en atmosfeer alsmede de kosmische ruimte.



Foto: Sander Lenaerts op Unsplash

Wat is CO2-compensatie?



Auteur: Ekaterina Dimitrova, Communicatiemedewerker, Centrum voor Constitutioneel Onderzoek van de Verenigde Naties (CUNCR).



Tekeningen: Naomi Flores López (Mexico), CUNCR-jeugdambassadeur voor het klimaat.

Dit artikel is bedoeld om mensen bewust te maken en voor te lichten over koolstofcompensatie als middel om koolstofemissies te verminderen. Het Center for United Nations Constitutional Research (CUNCR) is een ambitieuze denktank, gevestigd in Brussel, die dit voorjaar zijn Carbon Offset Program heeft uitgebracht. Hieronder vindt u meer informatie over CUNCR, voordat u in het artikel duikt!



Onder de auspiciën van de Brusselse denktank www.cuncr.org (Center for United Nations Constitutional Research), is een groep van internationale jeugdambassadeurs voor het klimaat actief bezig met klimaatactie en herbebossing.

In het voorjaar van 2021 lanceerden zij een ambitieus koolstofcompensatieprogramma, in overeenstemming met de langetermijndoelstellingen die zij op de Epirus-conferentie in 2019 in Griekenland hebben aangenomen:

Uit de Epirus-verklaring over de klimaatdemocratie:

"Op 24 juli 2019 zijn wij, wereldburgers, die alle continenten vertegenwoordigen, bijeengekomen om vertegenwoordiging te eisen in de mondiale besluitvorming over uitdagingen, zoals de klimaatcrisis, die ons allen aangaan. Om dit te bereiken eisen wij: de oprichting van een parlement van de Verenigde Naties dat iedereen vertegenwoordigt; een uitvoerende macht die deze wetgevende macht aanvult; en, om gerechtigheid te garanderen, de oprichting van een wereldgerechtshof met de bevoegdheid om milieumisdaden te vervolgen, waarbij staten, bedrijven, andere niet-statelijke actoren en individuen

met universele rechtsmacht ter verantwoording worden geroepen."

Onmiddellijke actie door middel van koolstofcompensatie biedt zeer wenselijke mogelijkheden voor individuen en bedrijven. Daarom zetten het CUNCR en zijn jeugdambassadeurs voor het klimaat zich in voor herbebossingsprojecten in verschillende delen van de wereld, naast effectieve pleitbezorging voor klimaatactie.

Wat is koolstofcompensatie? Hoe kun je je CO2-voetafdruk compenseren?

Elke dag, elk uur en elke minuut stoten we duizenden tonnen koolstof uit in de atmosfeer. Alles wat we doen in ons moderne dagelijkse leven, zoals autorijden, reizen met een vliegtuig, het gebruik van elektriciteit door het verbranden van fossiele brandstoffen, verhoogt het koolstofgehalte in de atmosfeer. In 2017 stootte de wereld 37,1 gigaton koolstof uit, vergeleken met 5,02 gigaton koolstof in 1943. Volgens gegevens uit 2017 stootte de gemiddelde Britse burger in het Verenigd Koninkrijk 8,34 ton koolstof uit. Iemand in het Verenigd Koninkrijk stoot in twee weken meer CO₂ uit dan sommige mensen in een jaar in Afrika. Er zijn verschillende soorten koolstofvoetafdrukken. Wij als individuen produceren dagelijks een koolstofvoetafdruk, net als bedrijven en hele industrieën. Om de wereldwijde koolstofuitstoot te verminderen, hebben we een ingrijpende verandering en een enorme vermindering van de uitstoot nodig via het koolstofvrij maken van de economie.

Regeringen over de hele wereld hebben toegezegd om tegen 2050 koolstofneutraliteit te bereiken. Het ziet er echter nog steeds niet naar uit dat we als internationale gemeenschap op schema liggen om dit doel te bereiken. Dat betekent niet dat je als individu geen verschil kunt maken. Er zijn zeker veranderingen in levensstijl die je kunt maken om een onvermijdelijke klimaatramp te voorkomen. Een van die oplossingen is het compenseren van je CO₂-uitstoot. Misschien ben je je niet eens bewust van deze term en hoe het werkt, maar in dit artikel zullen we er dieper op ingaan, zodat je meer kunt begrijpen over



hoe koolstofcompensatie eigenlijk werkt. Er is ook behoefte aan een systeemverandering op mondiaal niveau om de klimaatcrisis aan te pakken.

Wereldwijd klimaatbeleid

Op dit moment is er geen juridisch bindende autoriteit op mondiaal niveau die daadwerkelijk staten of grote bedrijven kan dwingen om hun CO₂-uitstoot te verminderen. De realiteit is dat de Verenigde Naties weliswaar een geweldige plek is om mondiale uitdagingen te bespreken, maar in feite geen bindende kracht heeft. We zijn overgeleverd aan de genade van individuele staten en hun wil om hun steentje bij te dragen aan de bestrijding van klimaatverandering. Zoals we zagen toen de Verenigde Staten zich terugtrokken uit het klimaatakkoord van Parijs, kunnen landen en hun politici andere nationale of persoonlijke doelen hebben die niet stroken met de wereldwijde roep om de uitstoot te beperken. We mogen dus niet aan hun genade worden overgeleverd en we moeten actie ondernemen. We moeten onze levensstijl veranderen en we hebben een SYSTEEMverandering nodig. In de paragrafen hieronder zullen we dieper ingaan op hoe je je levensstijl kunt veranderen om je persoonlijke koolstofvoetafdruk te verkleinen. Maar we hebben ook wereldwijde collectieve actie nodig op een niveau dat boven staten uitstijgt. Hoe kan dat worden bereikt?

We hebben een nieuwe, hervormde en effectievere VN nodig waarin wereldburgers en hun belangen worden vertegenwoordigd. In de *Verklaring van Epirus over de Klimaatdemocratie* hebben onze jeugdambassadeurs voor het klimaat de oprichting geëist van een VN-parlement dat iedereen vertegenwoordigt, en van een wereldrechtbank die bedrijven en gouvernementele actoren daadwerkelijk ter verantwoording kan roepen en die bevoegdheden krijgt om milieumisdrijven te vervolgen.

Dus wat houdt koolstofcompensatie in?

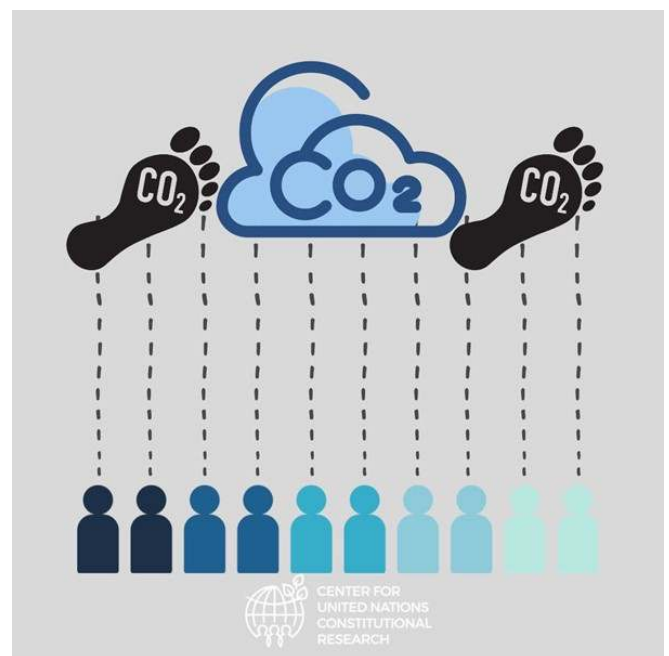
Hoewel koolstofcompensatie geen totaaloplossing is voor de klimaatveranderingscrisis, is het wel degelijk een middel dat kan helpen om de uitstoot op middellange termijn te verminderen. Koolstofcompensatie betekent heel eenvoudig het neutraliseren van koolstofuitstoot door het financieren van ecoprojecten: bijvoorbeeld herbebossing in het Amazonegebied of in Afrika. Wanneer je bijvoorbeeld een retourvlucht van Londen naar New York boekt, produceer je volgens de ICAO, de Internationale Burgerluchtvaartorganisatie van de Verenigde Naties, ruwweg 0,67 ton CO₂. Je kunt via de luchtvaartmaatschappij een toeslag betalen om de koolstof die je door deze vlucht uitstoot te compenseren. Dat geld kan dan worden gebruikt om bijvoorbeeld een project in Kameroen of Brazilië te financieren om meer bomen te planten. Er zijn particuliere bedrijven en *non-profits* die koolstofcompensatieoplossingen aanbieden via apps en websites. Zij berekenen de hoeveelheid koolstof die je uitstoot door een bepaalde activiteit, zoals autorijden of huishoudelijk elektriciteitsverbruik, en geven je vervolgens een schatting van hoeveel je zou moeten betalen om die koolstof te compenseren. Vervolgens werken ze samen met lokale organisaties over de hele wereld om ecoprojecten uit

te voeren. Je kunt er ook voor kiezen de uitstoot van je huishouden te compenseren.

In het algemeen zijn er twee soorten markten voor koolstofcompensatie: nalevingsmarkten en vrijwillige markten. Een voorbeeld van een nalevingsmarkt is de EU-regeling voor de handel in emissierechten, waar bedrijven, regeringen en andere entiteiten koolstofcompensaties kunnen kopen om te voldoen aan wettelijk bindende beperkingen van de hoeveelheid die ze jaarlijks mogen uitstoten.

En dan is er nog de vrijwillige markt waar regeringen, bedrijven en particulieren ervoor kiezen om koolstofcompensatie te kopen om hun voetafdruk te verkleinen. Volgens de laatste geregistreerde gegevens in 2018 bedroeg de markt voor vrijwillige koolstofcompensaties bijna 300 miljoen US dollar.

Wanneer een individu, bedrijf of overheid betaalt voor een koolstofcompensatie, kunnen zij betalen voor een ecoproject. Het project kan bestaan uit de financiering van een windturbine, het planten van bomen in het Amazonegebied of een gemeenschapsproject.



Hoe kan ik mijn koolstof compenseren?

Als je op reis gaat en een vlucht boekt, is er meestal de mogelijkheid om extra te betalen om de koolstofvoetafdruk van de vlucht te neutraliseren. Als je echter je CO₂-voetafdruk van andere vormen van vervoer of van je huishouden wil compenseren, zijn er veel apps die je een schatting kunnen geven van de omvang van je uitstoot en het bedrag dat je moet betalen om deze te compenseren. Bij CUNCR werken we al maanden aan onze nieuwe koolstofcompensatie-app die je informatie zal kunnen geven over het exacte aantal ton koolstof dat je uitstoot tijdens een specifieke activiteit zoals reizen of huishoudelijk energieverbruik.

De app <https://igreen.cuncr.org/home> zal je ook een schatting kunnen geven van het aantal bomen dat geplant

moet worden om je CO2-voetafdruk te verkleinen. We zijn erg enthousiast om dit met je te delen en we kijken ernaar uit dat je ons vergezelt op onze reis naar nul koolstofuitstoot! Blijf op de hoogte voor meer details.

Welke extra stappen kan ik nemen om mijn persoonlijke CO2-voetafdruk te verkleinen?

Er zijn een heleboel veranderingen die je in je dagelijks leven kunt maken om je CO2-voetafdruk te verkleinen. Kies voor de fiets in plaats van de auto, neem de trein in plaats van het vliegtuig voor je volgende internationale vakantie, isoleer je huis om minder verwarming te gebruiken in de winter, installeer slimme regelingen of vervang gewoon je verwarmingssysteem volledig door een nieuw, efficiënter systeem. Zelfs kleine acties kunnen een verschil maken, en je levensstijl veranderen in een meer minimalistische levensstijl kan een impact hebben op het milieu.

Bronnen:

- <https://ourworldindata.org/co2-emissions>
- <https://www.independent.co.uk/climate-change/news/british-carbon-footprint-africa-emissions-oxfam-climate-change-a9271861.html>
- <https://cuncr.org/epirus-declaration/>
- <https://www.icao.int/Pages/default.aspx>
- <https://www.vox.com/2020/2/27/20994118/carbon-offset-climate-change-net-zero-neutral-emissions>



Twee wolven



In nagedachtenis van Jan Willem van Leenhoff (1941 - 2019), plaatsen we dit bekende gedicht van de twee wolven, met daarbij een Esperantovertaling van zijn hand. De tekst werd gevonden in de nalatenschap van Jan Willem.

Twee wolven

Een oude indiaan gaf zijn kleinzoon
Onderricht over het leven
Binnen in me is een gevecht gaande
Zei hij tegen de jongen
Het is een afschuwelijk gevecht
Tussen twee wolven
De ene wolf is slecht
Hij bestaat uit woede, jaloersheid, hebzucht
Verwaandheid, schuld, wrok, leugens
Valse trots, superioriteit en ego.
De andere wolf is goed
Hij is vreugde, vrede, liefde, hoop, kalmte
Nederigheid, vriendelijkheid
Vrijgevigheid en compassie
Binnen in jou woedt dezelfde strijd
En datzelfde geldt voor iedere mens
De kleinzoon dacht enkele ogenblikken na
En vroeg toen aan zijn grootvader:
Welke wolf zal het gevecht winnen?
De oude man glimlachte en antwoordde:
De wolf in je zelf die je het meeste voedt.

Du lupoj

Maljuna indiano privive instruis sian nepon
Batalo okazas interne de mi
Estas terura batalo inter du lupoj
La unua lupo estas malbona
Ghi konsistas el furiozo, jhaluzo, avideco
Aroganteco, kulpo, venghemo, mensogo
Falsa fiero, supereco kaj egoo
La alia lupo estas bona
Ghi estas ghojo, paco, amo, espero, trankvilo
Humileco, afableco, donacemo kaj kompato
La sama batalo furiozas interne de vi
kaj tio sama validas por chiu homo
La nepo meditis kelkajn momentojn
Kaj tiam demandis sian avon
Kiu lupo gajnos la batalon?
La maljunulo ridetis kaj respondis:
La lupo en vi mem kiun vi pli nutras.

Na Corona ... wat nu?

door Frans H. Micklinghoff

We schrijven dit in juni. De besmettingscijfers dalen, het aantal ziekenhuisopnames daalt, terwijl het aantal gevaccineerden stijgt (nu rond de 10 miljoen en iedere dag komt daar zo iets als 100.000 gevaccineerden bij). Bekend wordt dat wintersport, carnaval en zingen in een koor een belangrijke rol hebben gespeeld in de verspreiding van het virus. (Ben benieuwd of ze nu het carnaval gaan afschaffen ...)

Alpha, Beta, Gamma, ...

De avondklok geldt niet meer. Restaurants gaan open. De zomer staat voor de deur en iedereen wil op vakantie, naar een festival of barbecueën op het strand of in een park. Het lijkt er wel op alsof de mens niet kan leven zonder festival, kermis, de Efteling of een dierentuin.

Is het 'gewone leven van de mens' dan zo nietszeggend geworden dat zonder een bezoek aan een pretpark/res-taurant/festival de doelloosheid van dit leven zich plots openbaart?

De versoepeling van de maatregelen worden met gejuich begroet. Sommigen gaat het niet snel genoeg. "Vaccinatie is de uitweg uit de crisis" blijkt het adagium van dit kabinet te zijn. Het kabinet hoopt snel alle regels (mond-kapjes, 1,5 m) te kunnen afschaffen. Maar kan dat wel? Neem de Britse variant (Alpha). Dit virus is flink besmettelijker en inmiddels is 95% van alle besmettingen in Nederland op Alpha terug te voeren. Gelukkig werken de vaccins (Janssen, Pfizer, Moderna) goed tegen de Alpha-variant. Maar de afweer die wordt opgebouwd na vaccinatie blijkt toch niet voldoende bescherming te bieden tegen de Beta-variant (eerst ontdekt in Zuid-Afrika) en de Gamma-variant (uit Brazilië). Het RIVM verwacht dat in augustus/september een derde van de besmettingen de Gamma-variant betreft. Maar de grootste angst betreft de Delta-variant, afkomstig uit India. Hier is de effectiviteit van een vaccin aanzienlijk lager. Waarschijnlijk moet heel Nederland dit najaar of deze winter dan ook nogmaals gevaccineerd worden. Net zoals de griep prik, ieder jaar een nieuwe prik!

Gesjoemel

Hoe zit het met de besmettelijkheid en het dodental in de diverse landen? Volgens de officiële cijfers zijn er maar weinig Russen overleden, maar kijk je naar de oversterfte dan blijkt het aantal doden door corona in Rusland zes (6) keer zo hoog. Niet alleen daar, maar ook in Peru, Bulgarije, Ecuador en Slowakije zijn de door de overheid verstrekte cijfers absoluut niet de werkelijke, wanneer je naar de oversterfte kijkt. Er wordt, om wat voor reden dan ook (toeristen niet afschrikken?) behoorlijk gesjoemeld met de sterftcijfers. Volgens de officials in Rusland is het virus overwonnen, maar de cijfers wijzen op een steeds maar hoger groeiende golf en dus op het tegendeel. In Rusland, zo blijkt uit alle cijfers, wordt er met die cijfers behoorlijk gemanipuleerd. Daarbij komt dat meer dan de

helft van de Russen zeer wantrouwend staan tegenover het vaccin en zich juist niet willen laten vaccineren. De reden? Wat van de overheid komt kan niet deugen, wat de overheid zegt is gelogen. Zo keert de jarenlange on-geloofwaardige overheidspropaganda zich tegen de eigen bevolking. Triest. Maar in West-Europa is het soms niet veel beter. De verhalen die circuleren over de bijwerkingen van Janssen en AstraZeneca, worden behoorlijk door de media opgekleefd. De kans dat je er iets van krijgt is ongeveer gelijk aan twee keer achtereen de hoofdprijs in de Staatsloterij te winnen, maar wordt gepresenteerd als dat de kans groot is door deze zeldzame bijwerking te worden getroffen. Eén ding is onderhand zeker: zolang het virus niet uit de gehele wereld is gebannen, dus ook de arme landen zijn gevaccineerd, blijven we regelmatig 'brandhaarden' hebben waar het virus opflakkt en zijn we nog niet 'veilig'.

Wat nu?

Wat willen we vasthouden van de coronaperiode? De grote winnaar is (volgens *Harvard Business Review*) de baas zijn en blijven over de eigen agenda, flexibiliteit in de werktijden en thuiswerken als dat beter uitkomt. Daarbij willen we worden afgerekend op de geleverde prestatie en niet het aantal uren dat we aan iets werken. Volgens McKinsey gaan het samenwerken op afstand en thuiswerken ook nooit meer weg. Zonder productieverlies kan bij veel beroepen met gemak drie tot vijf dagen van huis uit gewerkt worden. Onderzoekers verwachten dat zakenreizen met minstens 20% tot misschien wel 50% zullen afnemen. Dat heeft gevolgen voor luchtvaartmaatschappijen (bv. minder frequent vliegen, vliegtuigen verkopen), luchthavens (bv. niet meer uitbreiden, banen sluiten) en hotels (bv. minder overnachtingen, prijzen kamers dalen). Minder vluchten betekent ook schonere lucht. Minder autorijden betekent ook schonere lucht. Ook verwacht men nu een investeringsgolf op het gebied van robotisering en kunstmatige intelligentie. Eenvoudig kantoorwerk zal krimpen en het werk in de gezondheidszorg zal groeien. Maar de Nederlander zal, ondanks alle bezwaren, niet afzien van zijn zonvlucht naar de Canarische Eilanden. Alhoewel, dankzij de ingezette klimaatveranderingen schijnt het in de regel regenachtige zomerweer in Nederland te veranderen in wat normaal is voor Zuid-Frankrijk. Als dat doordringt kunnen we allemaal geld in onze zak houden, want hoeft niemand meer naar de zon te vliegen (vluchten)!

Toeslagenaffaire

En ondertussen heeft tijdens de lockdown de toeslagen-affaire gespeeld met als gevolg een vroegtijdig afgetreden kabinet. Het onvermogen om kritisch te reflecteren op vastgestelde regels veroorzaakte de toeslagenaffaire. Het gaat hier om het ontbreken van morele normen en het gebrek aan moed bij de uitvoerende ambtenaren om de klok te luiden. Of, anders gezegd, niet luisteren naar de 'slachtoffers' van ooit genomen maatregelen, het niet willen zien dat de gevolgen totaal anders uitpakken dan bedoeld. Het gaat hier om een fout afgesteld moreel kompas. De regel – *regels zijn regels en daar moet je je aan houden* – zou uitgebreid moeten worden met – *regels*

zijn er gemaakt, maar als ze niet werken of het tegendeel van wat de bedoeling was wordt bereikt, moeten regels terzijde worden geschoven. Hoe simpel kan het zijn? Maar hoe moeilijk ligt dat in de ambtelijke wereld waar 'de wetten' heilig zijn verklaard. Want als de menselijke maat is weggeorganiseerd en het morele kompas niet scherp is afgesteld, dan gaat het mis en is Leiden in last. Als de toeslagenaffaire ons geleerd heeft dat in overheidsinstellingen de cultuur moet worden verstevigd en gewaarborgd van **rechtvaardigheid**, het **waarborgen van grondrechten** en **behoorlijk bestuur naar de menselijke maat**, dan heeft deze affaire toch nog iets goeds opgeleverd! Of deze cultuuromslag gemaakt kan worden binnen afzienbare tijd mag vooralsnog sterk worden betwijfeld, welke kleur de komende regering ook zal hebben. Want hoe de komende regering er ook moge uitzien, het zijn de uitvoerende ambtenaren die door de bocht moeten, hun moreel kompas moeten ze aanscherpen en in ambtenarenland is men bepaald niet van snelheid en zoiets als cultuuromslag gecharmeerd.

Minder, minder, ... méér, méér ...!

Lage geboortecijfers en toenemende 'vergrijzing' schijnt een probleem te zijn in China, maar ook in Frankrijk, Hongarije, Italië en Spanje. Ooit had China een één-kind--politiek. Nu mag een echtpaar drie kinderen (graag zelfs!) krijgen. Italië kent een kindbonus van 80 euro per maand gedurende de eerste 5 jaar. Nederland doet ook driftig al decennia mee met de kinderbijslagpremie. Dat alles wordt gevoed door angst voor een haperende economie, ontvolking van het platteland en de dreigende onbetaalbaarheid van het pensioenstelsel. Voor hen die zich zorgen maken over het klimaat (opwarming van de Aarde), of gezien het tekort aan betaalbare woningen (voor starters) of zij die vrezen dat er al snel een wereldwijd tekort aan voedsel gaat ontstaan, ervaren het teveel aan mensen als een groot gevaar voor de toekomst van de Aarde. Zij pleiten voor een maximum aan inwoners van Nederland – 10 miljoen – zodat er én voldoende mensen in Nederland wonen om de BV draaiende te houden (voldoende woningkeuze) én het milieu het minst wordt aangetast. Die maximaal 10 miljoen Nederlanders (zoals in 1950) in ons lage land heeft als bijkomend voordeel dat nogal wat saaie Vinex-wijken subiet kunnen worden afgebroken. Om die gebieden direct om te zetten in bossen. Ook heel goed voor het klimaat!

Gezien de te verwachten klimaatverandering zou een rem op de bevolkingaanwas het beste zijn, zeker gezien de ecologische voetafdruk van de West-Europeaan. Maar de oplossing voor de alsmaar verdergaande aantasting van het milieu zoeken wij in minder koeien. Waar een klein land groot in kan zijn!

Gemeenschappelijkheid

Onder de mogelijke oplossingen voor de wereldwijde coronapandemie, de dreigende gevolgen van de klimaatcrisis, de beklemmende overbevolking, de noodzakelijke energietransitie en de wankelende veiligheid op onze aardkloot ligt nog een ander verhaal. Dat van het bestuur van onze wereld, deze Aarde. Een politicus denkt aan de volgende verkiezing, een staatsman (m/v) aan de volgen-

de generaties. Een werkelijk staatsman ziet in dat de burgers in zeer verschillende werkelijkheden leven, en maakt gebruik van zijn/haar vermogen te bemiddelen tussen burgers en hun uiteenlopende opinies opdat de gemeenschappelijkheid van deze wereld verschijnt. Die gemeenschappelijkheid, of *sensus communis*, maakt dat we in één wereld leven, onafhankelijk van hoe je er privé over denkt. Van belang is wel dat je mee blijft oordelen over deze *sensus communis*. Maar de coronacrisis heeft de vrijheid je te mengen in het debat over de *sensus communis* behoorlijk aangetast.

Vanuit feiten komen we naar meningen. Het gehele intersubjectieve stelsel waarin we één wereld veronderstellen en overeenstemming hebben over de feiten ligt dankzij de sociale media echter behoorlijk aan gruzelementen. De toon op de sociale media is gedaald beneden ieder peil, de scheldkanonnades en bedreigingen vliegen je om de drie berichtjes om de oren. Journalisten als aandragers van soms onwelgevallige feiten en opiniemakers worden om de haverklap met verschrikkelijke ziektes, natuurlijk ook met de dood bedreigd en soms vinden zij 's ochtends een gelukkig net nog niet afgegane handgranaat aan hun deurknop bungelen. De aantasting van de persvrijheid is gelijk de bijl aan de wortel van de boom. Na het einde van de persvrijheid in het *Dritte Reich* kon Hitler zijn gang gaan. Het terugvinden van de kwaliteit van het debat is extra moeilijk wanneer een voormalige Amerikaanse president vier jaar lang de serieuze pers kon beschuldigen van het verspreiden van nepnieuws. Het hervinden van de *sensus communis* in Nederland lijkt een moeilijke, zo niet onmogelijke zaak. Voor de wereld is het een dwingende noodzaak, omdat het hier gaat om de vorming van 'Eén Wereld' ... of ... totaal géén wereld meer.



Omnilateralisme

Democratisch bestuur voor iedereen, van lokaal tot mondiaal, met alle belanghebbenden.



Boekbespreking door Marjolijn Snippe,
internationaal secretaris van de WFBN.



*Dr. Wolfgang PAPE is een onafhankelijke schrijver. Recentelijk nam hij deel aan fellowships in Seoel en Taipei. Tijdens zijn meer dan 30-jarige dienstverband bij de Europese Commissie, was hij onder meer als diplomaat in Tokio en op het EU-hoofdkwartier in Brussel verantwoordelijk voor de "Azië-strategie". Hij studeerde rechten en economie aan de universiteiten van Marburg (D) en Genève (CH), en deed gedurende twee jaar onderzoek aan de Osaka Gaidai (J), de Kyoto University (J) en Harvard (VS) voor zijn *Dr iuris* in Freiburg (D) in 1981. Voordat hij bij de EU in dienst trad, was hij adviseur bij de Japanse ambassade in Bonn. Zijn publicaties in het Engels, Duits, Japans en Frans gaan van culturele diversiteit tot handelsvraagstukken en mondiaal bestuur, waarvoor hij de term "omnilateralisme" bedacht.*

In dit lijvige boek van 590 pagina's kijkt Wolfgang Pape met een verfrissende, niet-westerse blik naar het systeem dat de internationale betrekkingen nu op onze planeet beheerst. Hij constateert dat dit statensysteem niet het vermogen heeft om oplossingen te vinden voor de huidige mondiale problematiek. Hij stelt – vanuit een holistische (inclusieve) visie – een nieuwe mondiale orde voor op basis van het omnilateralisme.

Pape beschrijft in zijn woorden omnilateralisme als "het hoogste stadium van bestuur op alle niveaus om de nog steeds geclaimde soevereiniteit van de natiestaat te relativeren en om open te staan voor het niet-westerse begrip van de wereld".

De meesten van ons kennen de betekenis van multilateralisme[1]. Dat betreft een samenwerkingsverband tussen meerdere staten, en soms ook van meerdere staten met een internationale organisatie. Centraal staat hierbij het instituut "de staat".

Pape bespreekt de toepassing van het omnilateralisme, dat een brede deelname bij besluitvorming op alle niveaus impliceert. Niet alleen de staten, multilateraal, maar ook andere belanghebbenden moeten worden meegenomen in de besluitvormingsprocessen die effect sorteren op de respectievelijke belangen. Hij hekelt het huidige statensysteem, dat dateert uit 1648 (Vrede van Westfalen), en dat aan de hele wereld is opgelegd door de westerse staten.

Wie kent niet de door westerse mogendheden met de linaal recht getrokken staatsgrenzen van voormalige koloniën, dwars door stamverbanden heen?

Inclusief

Het lineaire, individualistische denken van het door westerse staten beheerste multilateralisme is aantoonbaar niet capabel om de huidige grote wereldproblemen op te lossen. Als we om ons heen kijken, zien we nog steeds een gigantische overbewapening (waarvoor triljoenen worden gespendeerd), en tegelijkertijd honger, schade aan de natuur, en groeiende ongelijkheid. Een belangrijke reden daarvoor is dat de staten alleen vanuit hun eigen – veelal korte termijn – belang acteren, en het algemeen belang op lange termijn uit het oog verliezen. Met toepassing van het omnilateralisme wordt de weg vrijgemaakt voor de inbreng van het gedachtegoed van niet-westerse oorsprong: het circulaire denken. Toepassing van het omnilateralisme zal een horizontale verbreding van het systeem teweegbrengen, doordat vergeten regio's zoals Afrika en Latijns-Amerika, en eveneens de beschavingen uit het Verre Oosten (India, China en Japan), worden ingesloten.

Een tweede verandering die zal worden geëffectueerd, is een verticale diffusie van de macht. Waar die nu voornamelijk ligt geconcentreerd bij de afzonderlijke staten, zal die macht zich verticaal gaan verspreiden naar zowel het lokale niveau als naar het mondiale niveau. Hierdoor zullen niet-gouvernementele actoren als legitieme belanghebbenden bij zowel lokale als mondiale besluitvorming betrokken worden. Hoewel vandaag de dag een groot aantal regeringen, die die concentratie van macht bezitten, beweren democratisch te zijn, vergeten diezelfde regeringen de wezenlijke principes van democratie. Democratie moet worden toegepast op alle niveaus: lokaal, nationaal en mondiaal, en alle belanghebbenden moeten worden betrokken bij de besluitvorming die hen raakt.

Pape benadrukt dat op monidaal niveau meer de stem van "Wij, de Volken" (uit de Preambule van het Handvest van de Verenigde Naties) moet klinken. In het Engels zegt hij: *From counting votes to listening to voices*. In het Nederlands worden *vote* en *voice* allebei vertaald met "stem". Maar het één is het ander niet! Er moet daadwerkelijk gehoor worden gegeven aan wat de mensen willen en nodig hebben, en níét wat de huidige concentraties van macht in hun eigenbelang nastreven (veelal op basis van een vierjaarlijks kruisje van "het volk" op een stembiljet). Het gaat ons namelijk allemaal aan!

Pape daagt de lezer van zijn boek uit om imaginair na te denken over hoe we alle legitieme belanghebbenden en verantwoordelijke wereldburgers kunnen betrekken bij de toekomstige politieke organisatie van onze planeet. Onderwerpen die in zijn boek voorbij komen, zoals het islamitisch bankieren, de Tobin Tax, en de gesofisticeerde landbouwmethoden van pre-Colombiaanse culturen in Amerika, prikkelen daarbij de fantasie.

In zijn conclusie zegt Pape dat het huidige niet-functio-
nerende multilaterale systeem *im Frage* moet worden
gesteld, en dat we dat systeem naar een hoger, meer
democratisch, niveau moeten tillen, zodat het mondiale,
algemeen belang wordt gediend. Voor en door allen, en
met respect voor de natuur.

Het boek is rijk geïllustreerd met voetnoten (116 pagina's)
en heeft een index van 23 pagina's. Het mag daarom
worden gekwalificeerd als een degelijk naslagwerk voor
hen die zich willen verdiepen in ons huidige systeem van
politieke organisatie op deze planeet en hoe het anders
(beter) zou kunnen.



Titel: *Opening to Omnilateralism. Democratic governance
for all, from local to global with stakeholders*
Auteur: Wolfgang Pape
Uitgever: Author House
Uitgave datum: 2021
Pagina's: 590
ISBN: 978 1 6655 8315 2

[1] Dit in tegenstelling tot bilaterale samenwerking (af-
spraken en verdragen) waarbij het gaat om de samen-
werking tussen twee staten onderling.

Oproep voor een derde corrector

Wij, Frans, Marjolijn, Frans en Rob, redactie en correcto-
ren van het blad Eén Wereld, doen elke keer ons best om
een mooi blad tevoorschijn te toveren. Ons streven is om
Eén Wereld ook taalkundig zo goed mogelijk te presente-
ren. Graag zoeken wij assistentie van een derde corrector,
iemand die het leuk vindt om met taal bezig te zijn, en
misschien wel neerlandicus is, maar dat hoeft niet per se.
Het blad komt tweemaal per jaar uit. De pieken voor
correctiewerk liggen rond februari/maart en augustus/-
september. Als het je aanspreekt om op vrijwilligersbasis
met ons mee te doen, of als je eerst meer informatie wil,
stuur dan een email naar redactie@wfbn.nl
We zien je reactie graag tegemoet.



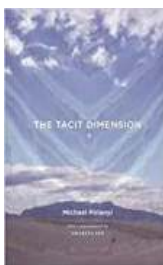
Foto: Francis Bolt

De intelligente werking van ons geheugen

Intuïtie is een ander woord voor herkenning - maar een mens moet wel blijven oppassen.



Edward L. Figee, lid van de Raad van Advies van de WFBN, duikt dieper in het boek *The Tacit Dimension* van Michael Polanyi.



Wereldwijd is de manier waarop mensen kennis vergaren in essentie aan dezelfde wetmatigheden en systematiseringen 'onderworpen'. Op het eerste gezicht lijkt deze stelling onhoudbaar want voorstelbaar is dat – willekeurig voorbeeld – Papoea's en Eskimo's in hun dagelijks doen en laten toch wel wat verschillen. Maar dit bedoelde fysisch chemicus en in zeke-

re zin autodidactisch filosoof Michael Polanyi (1891-1976) niet, want dit is evident interculturaliteit en van een andere orde dan waarop hij doelde.

Wat hij bedoelde is dat hij zich er tijdens zijn colleges meerdere malen op betrapte soms gebruik te maken van kennis die hij niet uit eerdere studies had opgetekend maar die *out of the blue* tot hem kwam en die – na proeven – bleek te kloppen. Wat is dit? Waar komt dit vandaan? Deze vragen lieten hem niet meer los. Zijn bevindingen en proefnemingen besprak hij in drie colleges, die gebundeld werden in een boekje met de moeilijk vertaalbare titel *The Tacit Dimension*[1]. Ofwel de stille, onbekende dimensie in het vergaren en delen van kennis. Grenzen tussen Papoea's en Eskimo's vervagen op dit punt. De indruk dient zich aan dat hierop wellicht een van de sleutels past die de WFBN zoekt naar mogelijkheden te komen tot federaal denken op mondiaal niveau, want als Polanyi gelijk heeft – waar het naar uitzielt – dan zijn er weer enkele barrières geslecht.

Wetten en spelregels overtreden

Het boekje kwam in 1966 uit en werd in 2009 opnieuw uitgegeven omdat Polanyi niet de enige was die zich met deze vragen geconfronteerd zag. In 1994 en in 2007 verschenen vergelijkbare studies naar dit fenomeen[2]; maar er zijn er veel meer. Een paar voor de hand liggende voorbeelden die in genoemde studies aan de orde komen, kunnen illustreren waar het hier om gaat. Een empathische verpleegster doet op 'intuïtie' precies het goede waardoor een patiënt ervaart zich beter te gaan voelen. Maar waarom ze dat zo deed en waar ze die kennis opdeed? Niemand die het weet. Zijzelf ook niet (Billay et al., 2007).

Ander voorbeeld: het brood van een Japanse broodbakkersfamilie blijkt zeer populair, omdat in het binnen de familie ontwikkelde broodbak-procedé gaandeweg handelingen zijn ingevoerd die het brood een smaak geven

welke niet te evenaren blijkt. Zelfs niet met slimme chemische additieven en mechanische foefjes bij het kneden van het deeg. Waar haalt die familie deze kennelijk zeldzame kennis vandaan (Nonaka et al., 1994)?

Het dikwijls – merkwaardig genoeg – ook op vliegvelden verkrijgbare boek *Practical Wisdom – The Right Way To Do The Right Thing* uit 2011 is met dit soort voorbeelden doorspekt. De auteurs – de wetenschappers Barry Schwartz & Kenneth Sharpe[3] – deden onderzoek onder rechters, leraren en advocaten, omdat eerder vastgesteld was dat juist deze beroepsgroepen soms welbewust de geldende, wettelijke spelregels 'overtreden' omdat zij – vaak uit ervaring, vaak op 'gevoel' of uit 'intuïtie' – weten dat een in het geding zijnde wet of spelregel in specifieke gevallen geen soelaas bieden zal. Waarom geeft een rechter een misdadiger soms toch nog een kans? Waarom laat een leraar een kind soms toch overgaan naar een hogere klas of groep, ook al staan de cijfermatige resultaten dat eigenlijk niet toe? En waarom pleit een advocaat tegen beter weten in soms toch voor een mild vonnis voor iemand die zwaar over de schreef is gegaan? Of omgekeerd natuurlijk. De auteurs van *Practical Wisdom* gaan vooral in op het professionele gedrag van deze beroepsgroepen, maar gaan niet in op de vraag die Polanyi bezig is gaan houden, namelijk de vraag waarop rechters, leraren en advocaten hun kennis baseren om op cruciale momenten toch niet te doen wat wetten en andere spelregels voorschrijven, en daarmee desalniettemin successen boeken. In dit boek gaat het om – huiselijk gezegd – professionele eigenwijsheid als gevolg van 'intuïtie'.

Geen filosoof

Terug naar Polanyi. Het is bijna oneerbiedig zijn inzichten kort door de bocht samen te vatten. Zijn bundel met die drie filosofische hoorcolleges over het 'stille' (*tacit*) deel van onze kennis is weliswaar niet dik, maar bevat dermate veel inzichten en 'ontdekkingen' dat het niet snel en gemakkelijk leest. Bovendien zou het ondoenlijk zijn die hier breeduit te bespreken. Op dit punt is het daarom van belang hier wel aan te geven dat Polanyi zijn inzichten aan allerlei proefnemingen onderwierp en die inzichten dus niet door behendig wetenschappelijk redeneren verwierf.

Hij deed er enige jaren over voordat hij met zijn bevindingen naar buiten kwam. Hij kreeg het etiket 'filosoof' opgeplakt, wat bij hem als (overigens alom gewaardeerd en gelauwerd) chemicus uiterst ongemakkelijke, wetenschappelijke gevoelens opriep, want hij voelde zich nimmer in die wereld van de filosofie thuis en bleef zich tot zijn laatste ademtocht beschouwen als een buitenstaander. Bij hem ging het om de vraag hoe de mens kennis vergaart en opslaat en hoe hij daarvan gebruik maakt, ook op volstrekt onverwachte momenten. Hij vond dat geen 'filosofie'.

Kort en goed komt zijn redenering op het volgende neer.

Vier lagen

Het geheugen waarin kennis opgeslagen ligt, bestaat grofweg uit vier lagen. De 'bovenste' laag is – laten we zeggen – het dagelijks leven. Door Polanyi beschreven als *we weten wat we weten*. En daar handelen we naar. Dit is het deel van het geheugen waar bijvoorbeeld vele innovaties ontwikkeld worden, waarmee we kennisnetwerken ontwikkelen en mensen 'onthouden' die we eerder – hetzij fysiek, hetzij in wetenschappelijke literatuur – ontmoetten en die daarin voor ons een belangrijke rol kunnen spelen. Het is kennis die wordt opgedaan op grond van allerlei dagelijkse ervaringen en natuurlijk ook de kennis die we op school, universiteit, of gewoon 'op straat' vergaren. Al die kennis slaan we op en die herinneren we ons later weer als we die kennis nodig hebben, meestal nadat iets ons pad gekruist heeft, waardoor die oude ervaring en toentertijd opgedane kennis ineens weer boven komt drijven (tenzij iemand vergeetachtig is, maar dit meer medische aspect blijft nu rusten).

De laag daar direct 'onder' is de laag die Polanyi karakteriseert als *we weten wat we niet weten*, door hem het *proxima-level* gedoopt. *Proxima* is Latijn en betekent 'de eerstvolgende'. Dit is het eerste pakket aan *tacit-knowledge*, maar het is kennis die nog redelijk dichtbij is en die door onderzoek boven water getild kan worden. Men weet of vermoedt met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid dat die kennis er moet zijn, maar heeft zich die kennis nog niet eigen kunnen maken, nog niet 'ontdekt', en ook nog niet hard kunnen maken. Dit is doorgaans de kenniswereld van de wetenschap. Maar het komt ook elders voor. Psychologen zeggen wel dat empathische eigenschappen,[4] waarover sommige mensen in hoge mate beschikken kunnen, zich op dit kennisniveau bevinden: iemand stelt zich open voor de ander zonder precies alles van die persoon te weten, immers *hij weet dat hij niet* [alles van die persoon] *weet, maar toch...*

Kahnemans beroemde boek *Fast and Slow Thinking* uit 2013 is vooral gericht op de wijze waarop dit *proxima-level* met 'het dagelijks leven' communiceert. Hij laat zien hoeveel misverstanden er kunnen ontstaan doordat sommige kennis uit deze eerste 'stille' onderlaag in het geheugen gebaseerd kan zijn op vooroordelen en op eerdere, veelal recente ervaringen die vertekend kunnen zijn. Het ijs kan glad zijn als iemand zich iets uit deze onderlaag herinnert, het naar boven haalt en als waarheid poneert. Net als Polanyi waarschuwt Kahneman voor al te overhaaste conclusies op grond van de communicatieprocessen tussen genoemde kennisniveaus. Voorzichtigheid blijft dan ook geboden. Maar toch. Deze geheugenlaag kan ook 'raak schieten', zagezegd.

Volgens Polanyi ligt er onder het *proxima-level* nóg een laag, het *distal-level*. Dit niveau is nóg meer op afstand (op *distance*), geduid als: *we weten niet wát we weten*. En hier betreden we dan het tweede pakket van de *tacit-knowledge*, het eerder genoemde stille deel van onze kennis, waarover we wél beschikken maar dat we niet goed kennen, sterker nog, we weten niet eens dát we dat hebben. We hebben die kennis ooit ergens opgedaan – misschien wel als zuigeling, tijdens opvoeding, op school of waar dan ook – vervolgens opgeslagen en 'vergeten'.

Diep in ons brein sluimert deze kennis en soms, ineens, als die kennis wordt 'aangesproken' door iets wat gebeurt, komt deze kennis uit het niets naar boven. *Ik deed het op gevoel*, heet het dan. Dat mag zo 'voelen', maar naar de proefondervindelijk bepaalde inzichten van Polanyi is dat onzin. Wat iemand op enig moment goed doet, is gebaseerd op kennis waarvan hij niet meer wist dat hij die ooit had opgedaan. Soms, na lang nadenken, kan die herinnering boven komen, maar vaak niet. De persoon handelt daar naar, zonder precies te weten dat eigenlijk van die *tacit* (verborgen) kennis gebruik gemaakt werd. Tenslotte is er nog een zeer bijzondere laag in het geheugen. De diepste. Dat is de ultieme laag *tacit knowledge* zagezegd. Dat is het pakket aan stille kennis die in onze genen opgeslagen ligt en die door overerving bij ons is gekomen. Polanyi noemt dit: *we weten niet wat we niet weten*. Het is kennis – Polanyi spreekt van *legacy-knowledge* – die we uit onbekende bronnen hebben meegekregen en waarvan we niet weten kunnen dat we die hebben want we hebben onze voorouders amper gekend. Hooguit uit overlevering. Het is een bekend verschijnsel. Voorbeeld: *Ik heb een zwak voor de geur van leer en vroeg me vaak af waar dat toch vandaan kwam, want verder heb ik niks met leer. Integendeel. Totdat een bekende van mij mijn stamboom ging navlooiën en ontdekte dat enkele generaties voor mij onze familie vooral uit leerlooiers bestond. Eeuwen achtereen. Ik stam van een leerlooiersgeslacht.*

Intuïtie

Het is in deze vierdeling waar Polanyi op enig moment tot de conclusie komt dat *intuïtie een ander woord voor herkenning* is. Wat iemand intuïtief doet en wat goed uitpakt (het kan ook mislopen, maar dan is nu duidelijk waardoor dat komt: dan komt de verkeerde kennis door), is niets anders dan dat hij 'aanhaakt' op kennis uit die diepere en diepste lagen van het geheugen. Welke kennis dat dan precies is, is meestal niet te herleiden. Soms noemen we het *practical wisdom*, zoals hierboven al benoemd. Of 'empathie'. Ook wel als 'verinnerlijking' geduid, waarbij dan in feite op de drie onderste lagen van het geheugen wordt gedoeld. Ooit hebben we een ervaring of een gebeurtenis 'verinnerlijkt' en weer 'vergeten', die dan ineens opduikt, omdat die plotseling geactiveerd wordt. Soms zullen we bij een handeling kunnen denken aan een verhaal van een grootvader of grootmoeder die lang geleden iets vertelde over hún jeugd en hún 'rare' moeder of vader, waarbij betrokkene zich ineens realiseert: maar dat heb ik ook! Nooit zullen we dat precies (kunnen) weten.

Oervader en oermoeder

Die 'kennis-herinneringen' kunnen op uiteenlopende manieren tot ons komen. Soms heel gewoon 'functioneel' omdat die kennis direct nodig is: thuis, op straat, op school, op de rechtbank – maakt niet uit waar. Dan weer komt die herinnering door een 'verschijnsel' tot ons of, 'door een woord' dat iemand gebruikt, waardoor in die diepste lagen van het geheugen kennis wordt aangeboord. Het aanboren van die diep verborgen kennis kan nóg ingewikkelder zijn door ontologische processen die naar

boven komen: namelijk niet door een 'gewone functionaliteit', door een woord of een verschijnsel, maar door een proces van elkaar opvolgende gebeurtenissen waardoor die oude kennis wakker geschud wordt. Nog complexer wordt het als het een mengeling van deze vier is, nog afgezien van de vraag hoe die opduikende kennis kan worden ontvangen. Polanyi waarschuwt hier tegelijk voor al te veel vertrouwen, want kennis kan altijd 'vertekend' geraakt zijn.

Het is belangrijk en ook voldoende om te weten dat plotseling 'op het gevoel' iets doen kan betekenen dat een oervader of oermoeder zich manifesteert. We zullen niet weten wie of wat en hoe, maar dat zij nog via ons brein onder ons zijn, of beter: in ons zijn, staat volgens Polanyi's onderzoek als een paal boven water. Nu weten we waarom. Ook omtrent Papoea's en Eskimo's, de Japanse broodbakker, de zorgzame, empathische verpleegster, rechters, leraren en advocaten.

Diep vanbinnen, heel diep, lijkt het erop dat het verwerken en verwerven van kennis wereldwijd hetzelfde is, wat voor de WFBN toch aardig is om te weten, maar er is nog wel een lange weg te gaan. Het curieuze is dat het lijkt alsof met de inzichten van Polanyi we ons niet ongerust hoeven te maken of we die ooit zullen vinden. Op een goede dag wordt die weg gevonden, maar we zullen mét Kahneman en Polanyi voorzichtig moeten zijn en vooral bedachtzaam moeten blijven. Het is 'mensenwerk' zodat alles wat uit de diepe echoput van ons brein onverwacht ons dagelijks leven binnendringt en ons aanzet tot 'intuïtief' handelen – komende van *legacy*-, *distal*- of *proximal*-level – nog even van alle kanten moet worden bekeken om te voorkomen dat die misdadiger toch weer de fout in gaat en die haperende leerling toch terugvalt. Dan zijn ze nog verder van huis. Eigenlijk laten Polanyi en Kahneman zien dat 'eerst-tot-tien-tellen' nog niet zo'n gekke volkswijsheid is.



Michael Polanyi

[1] Uitg. Chicago, USA: The University of Chicago Press (2009), ISBN 978-0-226-67298-4 met een voorwoord van Amartya Sen, econoom en filosoof; 108 pagina's.

[2] Nonaka, I. et al. (1994). A Dynamic Theory of Organizational Knowledge Creation. *Organization Science* 5 (1), p. 14-37.

McLean, L. (1996) *A Review and Critique of Nonaka's Theory of Organizational Knowledge Creation*.

Billay, D. et al. (2007). A Pragmatic View of Intuitive Knowledge in Nursing Practice. *Nursing Forum* 42(3), p. 147-155.

[3] Uitg. London, UK: Penguin Putman Inc.; ISBN 978-15944-85435, 336 pagina's. Dit onderzoek werd in 2020 herhaald.

[4] Empathie is een eigenschap die niet te leren valt. Adaptief vermogen dat hiermee in zekere zin verwant is, kan wel worden geleerd, maar dan is het een aangeleerd "kunstje". Mensen met aangeboren empathie behoren doorgaans tot de categorie van de "warme persoonlijkheden"; die hoeven geen toneel te spelen om empathie te tonen. Zij hebben dat van nature. Net als mensen met "sympathie". Is niet te leren, hoewel veel mensen wel "vriendelijkheid" kunnen aanleren, zoals in cursussen "klantvriendelijkheid", omdat zij weten dat met stroop meer mensen voor iets te winnen zijn dan met azijn. Maar ook "eeuwig glimlachende" stroopsmeeders vallen op enig moment definitief door de mand, zoals bijvoorbeeld Charles Dickens in zijn romans over het smadelijke, sociale domein in het Londen van de 19e eeuw genadeloos en onnavolgbaar beschrijft.

Mensen blijven nomaden

Edward L. Figee - boekbespreking.



Gerrit Jan Zwier (2021), *Reis naar het spiegelpaleis – ode aan het reisboek*; 228 pag.; Amsterdam, Antwerpen: Atlas Contact; ISBN 978 90 450 4377 7; prijs € 21,99

De wellicht aardigste observatie in het jongste boek van reisjournalist, geograaf en antropoloog Gerrit Jan Zwier is dat mensen eigenlijk altijd nomaden zijn gebleven. Hij ontleent die gedachte aan reisauteur Bruce Chatwin (1940-1989) die in *Wat doe ik hier?*, dat een jaar na zijn dood uitkwam, vertelt zich erover te verwonderen dat nomadisch levende volkeren "geen heksen, kannibalen of koppensnellers" kennen. "De zondeval werd in Chatwins ogen dus niet ingeleid door het eten van een appel, maar door het planten van een appelboom", schrijft Zwier. Pas toen aan het zwerven een einde kwam en mensen zich ergens gingen vestigen – meestal bij rivieren of kruispunten van wegen waar steden en agrarische gemeenschappen ontstonden – kwamen jaloezie en agressiviteit tot ontwikkeling. "Goa van mien erf af!"

Het mag als wetenschap met een natte vinger klinken, maar wie het fascinerende *Vuur en beschaving* gelezen

heeft van socioloog Jaap Goudsblom (1932-2020), zal de stelling van Zwier kunnen beamen. Het ging mis met ons mensen, toen wij het vuur leerden beheersen^[1] en grenzen begonnen te trekken, wat meteen de vraag oproept of het dan niet beter zou zijn die grenzen weer op te doeken, wat in essentie de basisgedachte is achter de Wereld Federatie Beweging. Nomaden zullen we nimmer meer kunnen worden, maar migreren zullen we wel blijven doen, wat in een federaal georganiseerde wereld een stuk gemakkelijker zou kunnen moeten gaan dan nu het geval is.

Hierover gaat Zwiers boek *Reis naar het spiegelpaleis – ode aan het reisboek* in directe zin echter niet. Impliciet daarentegen wél. Zwier motiveert het verschijnen van dit boek als volgt: hij is bezig met een – naar het zich laat aanzien – autobiografisch getinte roman (*De weg naar Innisfree*) over een antropoloog die ook reisjournalist is, en stuit daarbij op zoveel reisboeken en op zoveel reisnotities van hemzelf, dat hij besluit tot het hier besproken tussendoortje: een boek over reisboeken en meteen als een ode want het reisboek wordt toch nog altijd beschouwd als een “bastaardgenre” (*dixit* Zwier). Na de zwerftocht door zijn spiegelpaleis langs auteurs als Cees Nooteboom (Venetië) en Bruce Chatwin (Australië) moet die opvatting worden bijgesteld. Tientallen reisboeken haalt hij aan met tal van bekende en minder bekende namen van soms vreemde, zelfs uitgesproken mallotige avonturiers die in feite het pad geëffend hebben dat *backpackers* en pensionado’s vanuit hun dikwijls protserige campers vandaag de dag moeiteloos bewandelen, en bijvoorbeeld gedeelten van de zijderoute ‘doen’, zoals het nieuwe, afgrijselijke synoniem voor ‘reizen’ luidt.

Zwier is behalve wetenschapper ook begenadigd met een mooie pen, een journalistieke pen. Nu vrij reizen en rondtrekken door de coronapandemie nagenoeg onmogelijk is, heeft hij zijn schrijfvermogen aangewend om zijn lezers vanuit hun leunstoel tot op de vreemdste locaties mee te nemen. Hij loodst ze langs een reeks boeken over ontdekkingsreizen, dan wetenschappelijke reizen, en ook kritische reizen en zelfs erotische reizen en eindigt met een hoofdstuk over romantische reizen en een hoofdstuk (je) over museale reizen. De auteurs van die boeken spaart hij niet, zoals de alom bejubelde Adriaan van Dis, die moeiteloos over China schrijft, maar zonder *gêne* toegeeft dat hij aan zijn boek “*geen uur studie*” besteed heeft, wat volgens Zwier goed te merken is. Van Dis kunnen we wat hem betreft overslaan.

Zwier mag zijn boek dan losjes geschreven hebben, tussen de regels door raakt de lezer – althans degene die daar gevoelig voor is – toch bedwelmend door de sfeer die de doorgaans korte beschrijvingen oproepen, waarbij zelfs de soms smerigste details niet worden verzwegen. Immers wie reist en op plekken komt waar niets is dan alleen agressief stekende malariamuggen en trek krijgt maar niets meer heeft omdat de tocht langer duurde dan hij dacht, zal moeten meedelen in de dampende schotel met volstrekt ondefinieerbare ingrediënten die gastvrije dorpelingen hem voorzetten. Gevolgen laten zich raden.

Deze ‘zuidelijke’ taferelen uit de pen van Zwier te zien vloeien is wonderlijk, want hij ontleent zijn bekendheid aan de boeken die hij eerder schreef over IJsland, Scandinavië en Schotland, omdat hij een van de weinige schrijvers is die zich heeft laten leiden door wat hij noemt “*mijn noordelijke gevoel*”. Zijn spiegelpaleis gaat dit keer bijna alleen over het zuiden en het ‘eeuwig mysterieuze Oosten’ en begint nostalgisch met *Naar de tropen* (1949), dat werd uitgegeven door koffiebranderij Douwe Egberts en waar de koper plaatjes in kon plakken die bij inlevering van koffiespaarpunten door de plaatselijke kruidenier werden verstrekt.

Opmerkelijk is wel dat Zwier zijn boek een reis ‘naar’ het spiegelpaleis gedoopt heeft en niet ‘door’ het spiegelpaleis. Dat is vreemd, want zijn beschrijvingen zijn veelal bespiegelingen van westerse ogen die soms vol onbegrip, arrogantie, witte superioriteit, neerbuigendheid naar andere culturen kijken, waardoor de lezer een gevoel van schaamte krijgt en de beladen zwartepietendiscussie beter begint te begrijpen. ‘Het mysterieuze Oosten’ is een westerse perceptie. Vandaar dat zijn invalshoek in het hoofdstuk ‘romantische reizen’ ineens verhelderend werkt. Dit reistype noemt hij ‘spirituele ontdekkingsreizen’, omdat het vooral ‘zoekende mensen’ zijn die deze reizen ondernemen. Hij doelt op mensen die antwoorden zoeken op levensvragen die zij voorheen in hun godsdienst vonden. Maar sinds kerken bij bosjes sluiten en de secularisatie gemeengoed geworden is, proberen zij die vragen ergens anders beantwoord te krijgen. En dus gaan ze op reis. Het liefst ver weg. Precies zoals filosoof Henk van der Waal in zijn *Mystiek voor goddelozen* (2017) het bedoelt: wie zoekt, kan het best op reis gaan en een stil, uitgestorven strand opzoeken of op een berg gaan zitten, of een mooie plek gaan zoeken in een bos, om te ontdekken dat het antwoord op die vragen veelal in jezelf al leven. Maar dit boek komt in Zwiers spiegelpaleis niet voor. Mensen als zoekende nomaden. Mooi beeld eigenlijk. Nooit veranderd.

[1] Wat in ultieme vorm in de sigarettenaansteker is terug te vinden, zoals Goudsblom ergens schrijft. Maar daar gingen ontelbare aantallen jaren overheen voor het zover was. Helemaal bedwongen heeft de mens het vuur overigens niet, want de brandweer blijft hard nodig.

Rectificatie

In de voorjaarseditie 2021 publiceerden wij een interview met Simone Filippini, voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor de Verenigde Naties (NVVN). Abusievelijk schreven wij dat Simone onder meer ambassadeur was van Macedonië. Dit is niet juist. Juist is dat Simone voor Nederland ambassadeur was in Macedonië.

De ondraaglijke lichtheid van het bestaan

Onthullende biografie over Hans van Mierlo (1931-2010)

Boekbespreking door Edward L. Figuee.



Hans van Mierlo - wie van de wat oudere generatie kent hem niet? Wie van de nóg oudere generatie die de jaren zestig meegemaakt heeft, ziet hem niet als jongeman, gehuld in een slordig zittende regenjas, nog haar-scherp voor zich? Over die beroemde regenjas die hem als eerste Nederlandse politicus op de voorpagina van de New York Times deed belanden, schrijft zijn biograaf, de journalist Hubert Smeets, dat hij die jas per ongeluk

had aangetrokken omdat het nog te koud was om zonder jas naar buiten te gaan. Hij moest de pers te woord staan, na een wonderbaarlijke verkiezingsoverwinning van een nog maar net opgerichte politieke partij die de naam D'66 droeg, toen nog met apostrof.

Het waren de roerige jaren zestig van de vorige eeuw, waarin de babyboomers volwassen geworden waren en met veel rumoer van zich lieten horen. Ook over de politiek. Weliswaar was Van Mierlo wat ouder, maar zijn gedrag sprak de nieuwe, met kracht ontluikende generatie van die jaren zeer aan. Hij wilde het oude politieke bestel, dat in zijn ogen vermolmd was en nauwelijks nog voeling had met wat zich in de samenleving aan het afspelen was, laten 'ontploffen', zoals hij dat formuleerde. Dat sprak menigeen aan. Jong en ook wel oud(er). De godsdienstige zuilen waarop de Nederlandse politiek tot in de haarvaten van de samenleving rustte, wankelden al geruime tijd en stortten gaandeweg in. Opmerkelijke parallelliteit doemt op met de uitslag van de Kamerverkiezingen van dit jaar en het dramatische politieke tumult daarna. Herhaalt de geschiedenis zich?

Was Van Mierlo een soort Pim Fortuyn *avant la lettre*? Ja en nee, concludeert Smeets in de twee slothoofdstukken van zijn onthullende boek, want Van Mierlo slaagde er niet in de veranderingen die hij voor ogen had, te realiseren. De ooit bejubelde staatsrechtelijke 'kroonjuwelen' (referendum, de gekozen burgemeester, gekozen premier, districtenstelsel) gingen de kast in, waar ze nog steeds liggen te verstoffen. Allemaal. De christendemocraten mochten dan na 75 jaar regeringsmacht eind jaren negentig tijdens twee zogeheten 'paarse' kabinetten (Kok) het harde, wrede genoegen van de oppositie smaken, wat de ultieme wens was achter Van Mierlo's gedreven interventies hieromtrent, helemaal waren de zuilen nog niet verdwenen. Sterker nog, hier en daar op de puinhopen van de oude zuilen, leken nieuwe te ont-

staan, van een andere 'architectuur'. Tot op de dag van vandaag.

Fortuyn slaagde daarentegen wel. Na zijn gewelddadige dood werd hij 'opgevolgd' door Verdonk, Wilders, Baudet en anderen die er – wat men er verder ook van vinden mag – het gestaag stromende water in het aloude, hier in deze kolommen vaker benoemde driestromenland van christendemocratie, socialisme en liberalisme, andere richtingen op stuwden, namelijk de liberale. De partij van Hans van Mierlo, inmiddels sociaalliberaal gedoopt, maakte daar gaandeweg ook deel van uit. Maar dat heeft hij niet meer meegemaakt. Het zou hem – waarschijnlijk – deugd gedaan hebben, hoewel hij het gemakkelijke populisme dat nu de boventoon voert, diep, zeer diep verafschuwde.

Wat Smeets' biografie met name onthullend maakt, zijn niet zozeer de korte verslagen van zijn gesprekken met de vroegere vorstin Beatrix, waar zij in naar voren komt als zuur en boos. Heerlijk om te lezen trouwens. Wat behalve onthullend ook schokkend is, staat in de laatste hoofdstukken, als Van Mierlo in een interview, kort voor zijn dood, erkennen moet, dat hij 'niet geslaagd' is.

De indruk die uit dit prachtige boek oprijst, is dat de politieke wereld die Van Mierlo geschapen had, eigenlijk leeg bleef. Door hem kon in 1973 het centrumlinkse kabinet-Den Uyl er komen, maar toen het kabinet er zat, had hij er geen zin meer in. In 1994 haalde hij zijn partij uit het slop en boekte 24 zetels. Ongekend in die dagen. Maar toen hij in het eerste paarse kabinet-Kok (1994-1998) minister van Binnenlandse Zaken kon worden en dus de kans kreeg de kroonjuwelen eindelijk onder het stof vandaan te halen en te verzilveren, opteerde hij toch voor Buitenlandse Zaken, omdat 'wandelen met Arafat door Jeruzalem' hem leuker leek dan gortdroge debatten in de Tweede Kamer over – bijvoorbeeld – het referendum of de gekozen burgemeester te moeten voeren. De lezer weet dan al dat Van Mierlo van een Brabantse bankiersfamilie stamt, een jezuïtische middelbare school had doorlopen, met grote moeite rechten had gestudeerd, het liefst toneelspeler geworden was (hij had een prachtige stem) en door zijn uitgesproken bourgondische levenshouding met veel drank meer de weg op ging van de bon vivant dan van een gedreven politicus die een bijdrage wil leveren aan het verbeteren van alsmaar scherper wordende verhoudingen in de samenleving. Dus dat hij liever 'reisde' dan dat hij zich zou moeten onderdompelen in staatsrechtelijke kwesties, wekt dan geen verbazing meer. Hij noemde zichzelf 'een zwerfhond met manieren'. Het is bij het lezen van deze regels in de biografie dat zich de titel van Milan Kundera's *De ondraaglijke lichtheid van het bestaan* opdringt.

Wat Van Mierlo als politicus niettemin 'wonderbaarlijk' maakt, is dat hij genoeg zelfkennis had om dit alles te

beseffen. Het lidmaatschap van de fameuze herenclub – een initiatief van auteur en 'ongekroonde koning van de Amsterdamse grachtengordel' Harry Mulisch – bezorgde hem een reputatie die bij hem paste: filosofisch redeneren, laten zien dat twijfel een bewijs van intelligentie is, zoals hij zelf ooit zei (maar wat in zijn politiek functioneren tot soms venijnige bijna-drama's leidde), dineren en borrelen, vrouwen, koketteren met niet-precies-weten-wat-te-zeggen en toch met verbluffende allure partijcongressen toespreken (wat hij dolgraag deed) en gul applaus ontvangen, enzovoorts. Het moet gezegd: zonder Van Mierlo had zijn partij niet meer bestaan.

Dominant blijft echter de leegte. Dit maakt hem inderdaad 'wonderbaarlijk' omdat hij zich desondanks handhaven kon. Het cynisme van de huidige tijd is dat het populisme deze leegte opvult en het al jaren gaande zijnde proces van ontideologisering aanwakkert, waardoor op dit moment de christendemocratie en het socialisme alsmaar verder lijken te verbleken, met potsierlijke gevolgen. Niet uit het oog mag worden verloren dat wat nu sociaalliberalisme heet een zwakke afspiegeling is van wat het socialisme ooit voor ogen stond, namelijk het verkleinen van de afstand tussen arm en rijk. Het driestromenland komt droog te staan en daarmee de voedingsbodem voor een visie. Wat zou Van Mierlo, die als geen ander 'spreken' kon, hiervan hebben gezegd? Deze vraag zal onbeantwoord blijven. Hoewel – het boek suggereert wel een antwoord, gefilterd uit de talloze gedachten die hij soms dagelijks in schriftjes noteerde en die Smeets uit het persoonlijk archief van Van Mierlo opdook: waar visie ontbreekt, kan mensen geen perspectief geboden worden. Dat is rampzalig. Ook vandaag.

*Amsterdam: De Bezige Bij; 608 pag.;
ISBN 978 9403 1142 17; € 39,99.*



Foto: Eléonore Sepulchre

Tijdgeest, klimaatcrisis, vaccinaties, en Ongekend Onrecht



*Vier bijdragen van WFBN-lid
Wouter ter Heide.*

Tijdgeest vraagt om insluiting

Dat Sigrid Kaag niet van zins is opnieuw met de Christen-Unie in zee te gaan, verwondert mij niet. Wat mij wel verwondert is dat zij daarmee aangeeft niet in de gaten te hebben dat ons globaliserend tijdperk niet vraagt om uitsluiting van een bepaalde partij, maar om insluiting van alle partijen. Insluiting met als doel om de verstrekkende en diepingrijpende mondiale problemen die iedereen raken (klimaat, geweld, tweedeling, energie, onrecht e. d.) gezamenlijk het hoofd te bieden, in het belang van het algemeen.

Het hard maken van dat universele belang, is gelukkig geen 'wishful thinking' maar alleszins haalbaar. En wel dankzij het gestaag rijpende inzicht alom, dat de problemen van onze tijd het partijpolitieke verre overstijgen en daarmee een radicaal andere of overstijgende aanpak behoeven.

Maar, zolang politici van het kaliber Kaag het politieke debat en daarmee de (uitsluitings-)koers bepalen, zal een wenkend perspectief niet uit de verf komen. Desondanks blijf ik optimistisch gestemd, omdat gedachten van partijpolitici nu eenmaal niet het eeuwige leven hebben, zoals de geschiedenis zo langzamerhand zonneklaar bewezen heeft.

Klimaatcrisis wijst de weg

Als grensoverschrijdend mondiaal probleem biedt de klimaatcrisis een uitgelezen kans om mondiaal 'orde op zaken te stellen'. Nederland zou daartoe het voortouw kunnen nemen. Maar dan niet op de wijze die demissionair premier en VVD-leider Mark Rutte voor ogen staat, door het klimaatprobleem te verengen tot een opwarmingsprobleem, dat om klimaattransitie vraagt (AD, 10 augustus). Daarmee gaat hij voorbij aan de kern, dat het klimaatprobleem primair geen opwarmingsprobleem is, maar draait om het behoud van de leefbaarheid van onze planeet.

Daarvoor zal het beleid wereldwijd op een andere leest geschoeid moeten worden. Een beleidsleest waarvan de vorm niet wordt bepaald door plaats- en tijdgebonden partijpolitieke en financieel-economische kortetermijnbelangen, maar door het enige belang dat ertoe doet: "Het behoud van de leefbaarheid van onze planeet".

Voor het adequaat behartigen van dit universele Algemeen Belang, zullen we niet bij het Torentje moeten aankloppen maar bij de instantie die daarvoor na WO-II in leven is geroepen: "De Verenigde Naties".

Om die kerntaak naar behoren te vervullen zal onze Volkerenorganisatie alleen omgebouwd moeten worden van een ondoelmatige organisatie van regeringen, die stuk voor stuk allereerst het eigenbelang vooropstellen, tot een gezaghebbend wereldforum dat zich onafgebroken focust op het grensoverschrijdende algemeen belang. Voor die verstrekkende en diepingrijpende organisatorische beleidsoperatie, biedt artikel 109 van het Handvest uitdrukkelijk de mogelijkheid, doordat het spreekt van een algemene VN-conferentie ter herziening van het Handvest.

Als VN-lid zou onze regering (bij monde van onze premier) het initiatief voor deze baanbrekende hervormingsconferentie kunnen nemen, die als vanzelf (niet gehinderd door kortetermijnbelangen) de weg vrijmaakt voor het adequaat aanpakken van de levensbedreigende klimaatcrisis.

Vaccinweigeraars - De ware gelovigen

Hoe overweldigend de vaccinatiebereidheid ook is, toch heb ik bewust geen gehoor gegeven aan de grootschalige vaccinatiecampagne die door de overheid in het leven is geroepen. En wel uit respect voor een nietig coronavirus dat wereldwijd angst en een daarmee gepaard gaande (beleids-)paniek heeft bewerkstelligd. Die irrationele angst zal echter nooit overwonnen kunnen worden door een geld- een zendtijdverslindende vaccinatiecampagne. Hoe goed bedoeld ook, die campagne vergroot slechts de maatschappelijker tweedeling, dus de kloof tussen voor- en tegenstanders van vaccinatie, maar laat de onderliggende verlamme angst ongemoeid.

Om die op humane of geweldloze wijze het hoofd te bieden zullen we met het coronavirus moeten leren leven. Maar dat kan alleen door te accepteren dat het virus geen bedreiging vormt voor het leven, maar - net als wij - daar een inherent deel van uitmaakt. Met als verschil dat het coronavirus daarin geen leidende maar een waarschuwend- of poortwachtersrol vervult.

Die acceptatie vereist wel een radicale beleidsomslag. Hoe broodnodig ook, deze zal nooit van de grond kunnen komen via een beleid waarin een minister van Volksgezondheid geen enkel begrip kan opbrengen voor vaccinatieweigeraars en daarenboven het standpunt huldigt dat in het vaccin de hand van God te ontwaren is (Zomerinterview Nederland Dagblad van 10 juli).

Laat ik - als godsdienstige leek - nu altijd gedacht hebben dat God ons (als mensheid) heeft opgedragen om op niet aflatende wijze te ijveren voor een vredelievende mondiale samenleving, en niet voor een gespleten wereld als resultaat van een spijkerhard geloof in de farmaceutische industrie.

"Ongekend onrecht"- De rol van de media

Tijdens het luisteren naar de indrukwekkende 4-meilezing van Roxanne van Iperen in de Grote Kerk, 'Stemmen uit het diepe', moest ik onwillekeurig denken aan het rapport 'Ongekend Onrecht' van de parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag. Op hetzelfde moment realiseerde ik me ook dat zowel de lezing als het rapport tekortschieten om het onrecht de wereld uit te bannen. Desondanks ben ik niet somber gestemd over onze toekomst. Sterker, deze zie ik juist met vertrouwen tegemoet, dankzij de steeds groter wordende bewustwording die lezing en rapport als vanzelf teweeg hebben gebracht. Alleen zal dat rijpende inzicht op een zeker moment in een klinkende perspectief biedende (beleids-)munt omgezet moeten worden.

En dat moment hangt nauw samen met het moment dat de bewustwording in brede kring wortel heeft geschoten. Een onomkeerbaar geestelijk (wordings-)proces waarin voor de media een dominerende rol is weggelegd, ter lering en vermaak van ons allemaal.

Gezien de maatschappelijke bewustwordingsrol die de media momenteel vervullen en de grote maatschappelijke druk die daarvan het gevolg is, is het wachten op de politieke vertaling van een en ander een kwestie van tijd.



Verbinding (?)



Erik Kaper, historicus, leraar, en lid van de WFBN.

Het woord verbinding, erg in zwang de laatste jaren, roept bij mij tegenwoordig nauwelijks enige emotie op, eerder een gevoel van weerzin. Het wordt te pas en vooral te onpas gebezigd door eenieder, die om wat voor reden dan ook in de openbaarheid treedt.

Kennelijk valt het, door wie dan ook uitgesproken, nog steeds in goede aarde bij vele mensen. Zelfs als het woord in de mond wordt genomen door mensen, die nog nooit enige moeite hebben genomen het in de praktijk te brengen. Met name in verkiezingstijd is dit eigenlijk mooie woord bijzonder populair en wordt constant gebruikt om sympathie en aanhang te winnen!

Maar ik geef toe, een ideaal en/of overtuiging wil je uitdragen en dan valt het woord verbinding nogal snel. Maar een goed verstaander heeft dan door, dat er een ziel achter steekt en dat het woord niet loos gebruikt wordt! Het aardige van onze club, vind ik, dat het woord verbinding serieus wordt genomen en niet vrijblijvend naar buiten wordt gebracht. Er wordt vergaderd, geschreven en gepubliceerd over wereldfederalisme, waarbij het woord verbinding natuurlijk niet te vermijden is. Voor mij een ideaal, dat nastrevenswaardig is, maar eerst bevochten moet worden in kleiner verband (Europese Unie, contacten met nabijgelegen landen bijvoorbeeld). Verbindingslijnen zijn dan korter en bieden meer kans op succes. Daarbij natuurlijk constante steun voor een goed functionerende organisatie als de Verenigde Naties.

Maar ik dwaal af, ik wil het persoonlijk houden en mijn gedachten, hoe onbelangrijk ook, een keer delen met jullie en zeggen hoe ik verbinding, beter binding, voel met mijn medemensen en omgeving, zeker in de huidige omstandigheden. Voor mij is de muziek, die geen grenzen kent, een manier om te ontsnappen aan de waan van de dag en mij ver-

bonden te weten met mensen uit allerlei landen. Fela Kuti uit de Kongo, de Amerikaanse Black Crowes, de chansons van Juliette Greco en Edith Piaf, de reggae van Bob Marley, de Mattheus Passion in de kerk van Naarden, woestijn blues uit Mali van Tinariwen, calypso uit Trinidad, de sitar van Ravi Shankar en natuurlijk alles van Neil Young en Dylan, dat allemaal dooreen gehusseld geeft mij een groot gevoel van bevrijding en ik voel, ik geef het toe, verbinding met bijna alle mensen in de wereld!

Tja, dan ook besef ik dat muziek de grote geneesheer kan zijn van veel ongemak en een steun in de rug voor allen, die mondiaal denken!

- Wat nu te doen? Naar mijn draaitafel lopen en gaan afspelen:
- Moby Grape (eerste elpee)
 - Eric Satie - Gymnopedies
 - Flamin' Groovies - Flamingo
 - Who - Tommy
 - Miles Davis - Sketches of Spai

Enz. enz.....



Foto: Judith van der Vliet

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas



www.editoo.nl

Indien onbestelbaar:
Laan van Nieuw Oost Indië 252,
2593 CD, Den Haag

**Education is the most powerful weapon
to change the world.**

Nelson Mandela

